

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

תליתאה

שיחות מוסר חיזוק והתעוררות

בענייני עבודת ה'

ומהם שיחות

על סדר פרשיות השבוע

נסדר ונערך משיחות מוסר

שנאמרו במקהלות על ידי

הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה ועוד

פרשת ויקהל - פקודי

ירושלים עיה"ק תוכב"א

תשפ"א לפ"ק

הלימוד והחיזוק בחוברת זו מוקדש להצלחה ברוחניות ובגשמיות למסייעים בהוצאה לאור

שיחות מוסר אלו הנדפסות בקונטרסי "מגיד דבריו ליעקב" נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות רבינו שליט"א.

ואם יימצא שגגה וטעות, איתנו תלין משוגתינו.

ובקשתינו שטוחה לפני המעיינים הי"ו כי כל שגגה וטעות יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יודיעני על הטעות.

בתחילת החוברת נדפסת שיחתו של רבינו שליט"א

בחלק השני של החוברת נדפסו חידו"ת על פרשת שבוע, מחידושיו של רבינו שליט"א על התורה, וחלקם הגדול רואים לראשונה מכת"י בחוברת זו.

בחלק השלישי של החוברת מצורף קטע מתוך ספר "שנות חיים" (כת"י) של רבינו שליט"א בענייני אריכות ימים

בחלק הרביעי של החוברת מצורף מחידו"ת רבינו שליט"א בסוגיות הנלמדות בדף היומי, או שאר חידו"ת כפי אשר יכל הגליון

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה לקבלת

הגליונות בדוא"ל:

8542164@gmeil.com

ניתן להשיג את החוברות מידי שבוע מתחילתו בנקודות המכירה וההפצה של י. בלוי בבתי הכנסת

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב, בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר

הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה, ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות

ניתן לפנות בשעות בין הסדרים

לפלאפון מספר 164-542-0548

פרשת ויקהל-פקודי

מפתח העניינים

חשיבות קריאת שנים מקרא ואחד תרגום כהלכתה / השראת השכינה בקרב ישראל אחרי שהתפייס הקב"ה על חטא העגל / בתי המקדש של ישראל היו משכון בעדם / הרגשת החסרון של בית המקדש / הציפיה והבקשה לבנין בית המקדש / הציפיה לגאולה - מקרבת את הגאולה / למה תהיו אחרונים להשיב את המלך אל ביתו / שיפור המידות ושמידת הלשון כראוי יקרבו את הגאולה

מפתח חידושי תורה - פרשת ויקהל

- א. בענין נדבת הנשים למלאכת המשכן..... יח
- ב. בענין אם הערב רב השתתפו בנדבת המשכן..... כ
- ג. בענין והנשאים הביאו את אבני השהם..... כב
- ד. בענין מזנין הכרבים..... כג

מפתח חידושי תורה - פרשת פקודי

- א. בענין הכיור..... כד
- ב. בענין סך פסוקי פרשת פקודי והמסתעף..... כה

מפתח שנות חיים

- א. יום כיפור קטן..... לג
- ב. יין שרף עם מטעמת כל שהוא..... לה
- ג. ימשוך ידו מסעודתו..... לה

מפתח חידושי סוגיות

- א. בענין תלמיד אצל רבו אם מיסב..... מב
- ב. בענין עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות..... מד
- ג. בענין מעלת האמזרזא אב"י..... מה

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמת

מסעודה בת חסיבה	אליהו מאיר בן סימוי	יפה בת עליה
שמעון בן עליה	יוסף בן אסתר	פיבי בת חסיבה
מסעוד בן אסתר	סימוי בת חנה	מרגלית בת סימוי
יצחק שלום בן צ'לחה חנה	שולמית בת כחילה רחל	יעקב בן עליה
	תנצב"ה	

חשיבות קריאת שנים מקרא ואחד תרגום כהלכתה

בעזרת ה' יתברך נראה להתבונן בעניני הפרשה, פרשת ויקהל פקודי - החודש.

כשאדם שומע את צמד המילים 'ויקהל פקודי', הוא כבר מתיירא ונבהל. הוא עושה לעצמו את החשבון: 'לקרוא ויקהל פקודי שנים מקרא ואחד תרגום?... הרי פרשת ויקהל כוללת מאה עשרים ושנים פסוקים, ופרשת פקודי מוסיפה עוד תשעים ושנים פסוקים, וצריך לקרוא אותם פעמים מקרא ופעם אחת תרגום, סך הכל שש מאות שבעים ושתים... ואת כל זה אני צריך להספיק בחצי שעה'... שהרי הוא מקציב תמיד ל'שנים מקרא ואחד תרגום' לא יותר מחצי שעה... ולא נותרת לו ברירה אלא לקרוא אותם פי שנים ממהירות הקול...

כבר המלאך הדובר במרן הבית יוסף, שהיה שלוח מאת המקום ללמד אותו תורה ולהדריך אותו בעבודת הקדש, הרעיש על המצוה הזו שתקנו לנו רבותינו הקדושים לקרוא את הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום. ואמר המלאך למרן הבית יוסף [והביא דבריו מו"ז הגאון בעל כף החיים זצ"ל (סימן רפ"ה אות ד' וע"ש)], מה זה שמקיימים את המצוה הזו כלאחר יד, וגם מי שקורא שנים מקרא ואחד תרגום עושה את זה בחפזון ובמהירות כחותה על הגחלים?! והלא זו תקנת חכמים ומקיימים בזה גם מצות תלמוד תורה, וכשאדם קורא את הפרשה במתינות כמו שצריך יש בזה גם ענין של כבוד התורה. לכן צריכים לקרוא את הפרשה מתון מתון, ולא בחפזון כפסח מצרים.

רבותינו הבטיחו (ברכות ה:) שכל מי שזהיר במצוה הזו יזכה ויארץ ימים, ומסופר בהקדמה לספר 'לב אליהו' על רבי אליהו לאפיאן זצ"ל שהארץ ימים קרוב לגיל מאה, שפעם אחת שאלו אותו ברמיזה 'כמה הארכת ימים', והוא השיב להם: על שהייתי זהיר במקרא שנים מקרא ואחד תרגום מדי שבת בשבתו.

ספרו על האדמו"ר רבי פנחס מקוריץ זצ"ל, שפעם באו וספרו לו על מדינה אחת שיש בה הרבה צרות מהגויים, והם פורעים ביהודים ועושים בהם פוגרומים וביזות רח"ל. אמר להם רבי פנחס מקוריץ, לכו ואמרו להם שקריאת שנים מקרא ואחד תרגום בדקדוק כמו שצריך, היא סגולה טובה לשמירה ולבטחון.

על אחת כמה וכמה בזמן שלנו שאנחנו זקוקים כל כך לשמירה ולהגנה, צריכים אנחנו לחזק את הענין הזה לקרוא שנים מקרא ואחד תרגום כהלכתו. ולא שיהיה אדם קורא במהירות כזו שאחרי שהוא גומר לקרוא אם אתה שואל אותו 'מה קראת?' - הוא עונה לך: 'מה זאת אומרת?!' - שנים מקרא ואחד תרגום'... ולא יודע מימינו ומשמאלו מהפרשה.

השראת השכינה בקרב ישראל אחרי שהתפייס הקב"ה על חטא העגל בפרשיות 'ויקהל פקודי' מפורטים עניני המשכן, איך בנו אותו, ממה היו הכלים נעשים, ושאר פרטי המשכן.

מדוע נבנה המשכן עכשיו, ומה צורך בו לישראל?!

כאשר באו ישראל וקבלו את התורה, נתקן החטא של נחש הקדמוני. כל הזוהמא שנכנסה בקרב האדם בגלל חטא נחש הקדמוני הלכה והסתלקה, וכל הקללות שבאו בגלל החטא הזה של אדם הראשון התבטלו מן העולם, כמו גזירת המיתה ושאר הגזירות. גם היצר הרע נעקר מתוך ישראל, וחזרו להיות כאדם הראשון קודם החטא, בזמן היותו בגן עדן.

רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל מביא בספרו נפש החיים (ש"א פ"ו) ראייה נפלאה לכך שישראל בזמן מתן תורה תקנו את חטא נחש הקדמוני. שהרי, שלמה המלך אומר בספר קהלת (ו, כט) 'עשה האלהים את האדם ישר'. מהו 'ישר'?! - הכוונה היא שהקב"ה ברא את האדם באופן כזה שלא יהיה בו מצד עצמו נטיה לחטא ועוון, אלא היצר צריך לבוא מבחוץ לפתות אותו לדבר עבירה. אבל אחרי שחטא אדם הראשון בעץ הדעת, הכניס בעצמו ובתוכו את היצר, ומאז יש ממנו עצמו את המשיכה לתאוות לבו. וכלשון הזהר הקדוש 'יצר הרע אישתאיב בגופיה' (זהר ח"א דפ"ח ע"א, ודקע"ט ע"א ועוד), השרה והכניס בתוכו את היצר הרע.

כשישראל קבלו את התורה בהר סיני, נעקר היצר הרע הזה מתוכם וחזרו להיות במדרגתו של אדם הראשון קודם החטא. והראיה? - שהיצר הרע צריך היה לבוא מבחוץ כדי להכשיל אותם. בא היצר הרע ב"ז בתמוז וערכב את העולם, עשה חושך ואפילה באופן שכל ישראל עמדו משתוממים ונבהלים ממה שלפתע נהיה חושך באמצע היום, ובעוד הם עומדים מבוהלים הראה להם היצר את מטתו של משה רבינו פורחת באויר (ילקוט שמעוני שמות רמז שצ"א). כיון שראו כך - אבדו עשתונותיהם, ואז הצליח היצר להחטיא אותם בחטא העגל. **הרי** לנו שבשביל להחטיא אותם היה צריך היצר לבוא מבחוץ ולהטעותם, כיון שכשקבלו את התורה תקנו את החטא של נחש הקדמוני ונטהרו מהיצר הרע שבתוכם. ואחרי שחטאו ישראל בחטא העגל חזר הכל לקלוקל הראשון, ועל זה אומר הפסוק (תהלים פב, ו) 'אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כולכם', שאתם כמו מלאכים שאין להם יצר הרע, 'אכן **כאדם תמותון**', אתם כמו אדם הראשון שהחזרתם והכנסתם בעצמכם את היצר. ובעלי הרמז אמרו שלכן 'ערב רב' עולה בגמטריא 'דעת', כי מה שגרם החטא הזה שהיה בחטא עץ הדעת, חזר עכשיו שוב על ידי הערב רב בחטא העגל. והתכנית האלוקית של 'לתקן עולם במלכות ש-די' לתקן את חטא אדם הראשון ולהשיב אותו למדרגתו העליונה שהיתה לו מתחילה, התאחרה והנה אנחנו מתגלגלים עד היום הזה בעבור זה, עד שנזכה לגאולה העתידה. בקרוב ממש אמן.

זה היה הקלקול העצום של חטא העגל, ולכן היה חרון אף גדול כל כך ורצה הקב"ה לכלות את ישראל. עמד משה רבינו והתחנן לפני ה' יתברך והזכיר זכות אבות, וגם טען להקב"ה שאם יכלה את בני ישראל יהיה בזה חילול ה' נורא שיאמרו האומות שהוציא ה' את ישראל ממצרים אבל לא היה בו כח להכניס אותם לארץ ישראל ולכן הרג אותם בין ההרים, כמו שאמרו בגמרא בברכות (לב.) ובתרגום. ואחרי שעמד משה בפרץ והשיב חמת הקב"ה מהשחית, התפייס הקב"ה ואמר 'סלחתי כדבריך'. אז עלה משה רבינו שוב אל ההר לקבל את הלוחות השניות, אותם הוריד לנו ביום הכפורים. ובו ביום, ביום הכפורים בזמן שירד משה עם הלוחות השניות בידו, צווה הקב"ה את משה שילך לישראל ויודיע ויצווה אותם על ענין בנין המשכן, 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם'.

ואכן, כל כלל ישראל באו ונתנו כפי נדבת לבם עבור המשכן. שלשה חודשים אספו, שלשה חודשים בנו ופירקו עד שהגיעו ימי המלוואים שהיו בסוף חודש אדר, עד שהגיע ראש חודש ניסן בו הוקם המשכן, ונטל אותו היום עשר עטרות כמו שאמרו רבותינו (שבת פז:).

זה היה הענין של הקמת המשכן. אחרי שהקב"ה התפייס עם כלל ישראל ושלח בידי משה את הלוחות השניות ביום הכפורים - שגם נקבע עקב כך להיותו יום סליחה וכפרה לישראל לדורות עולם - צווה את ישראל שיעשו לו מדור בתוכם וישרה את שכנתו בקרב ישראל. וזהו שמו של ה'משכן', לשון שכנה השורה בקרב ישראל.

בתי המקדש של ישראל היו משכון בעדם

אמנם יש עוד רמז במילה 'משכן'. בתחילת פרשת פקודי, הפסוק אומר (שמות לח, כא): 'אלה פקודי המשכן אשר פוקד על פי משה עבודת הלויים ביד איתמר בן אהרן הכהן'. ולכאורה יש כאן כפילות ויתור לשון בפסוק, שמאחר ואמר 'אלה פקודי המשכן' למה הוסיף שוב ואמר 'משכן העדות'!?

ומפרש רש"י: משכן משכן שני פעמים, רמז למקדש שנתמשכן בשתי חורבנות על עוונותיהן של ישראל. כלומר, אמת הדבר ש'משכן' הוא מלשון שכנה, אבל יש כאן רמז נוסף שהוא מלשון משכון. כלל ישראל נתן משכון נורא בידי הקב"ה, שיגבה מהם את חובו בחורבן בתי המקדש שהיו לנו.

ובאמת, הקב"ה עשה אתנו בזה חסד נפלא. הגמרא במסכת קדושין (לא.) עוסקת בעניני המצוה היקרה והנפלאה כיבוד אב ואם, ואומרת כך: תני אבימי בריה דרבי אבהו יש מאכיל לאביו פסיוני וטורדו מן העולם, ויש מטחינו ברהיים ומביאו לחיי העולם הבא. ומפרש רש"י: 'פסיוני הוא עוף חשוב ושמן, מין שליו שירד במדבר'. הגמרא במסכת יומא (ע"ה ב') מספרת נפלאות על השליו שירדו במדבר, כמה היה טוב וערב. ויש אחד כזה שמאכיל את

פרשת ויקהל-פקודי | מגיד דבריו ליעקב

ה

אבא שלו בשליו הזה, אבל טורדו מן העולם - הוא נענש על זה. ולכאורה, אחרי שכל כך מכבד את אבא שלו ומביא לו כסעודת שלמה בשעתו, למה זה נענש?! - מפרש רש"י: 'שמראה לו צרות עין על סעודתו'. אמנם הבן הזה מביא לאביו מאכלים משובחים, אבל הוא לא עושה את זה בצורה המכובדת לאביו, אלא מראה לו צרות עין.

ויש מטחינו ברחיים, מפרש רש"י: יש שמעביד את אביו ברחיים, 'היא מלאכה קשה', אבל מביאו לעולם הבא. הוא יזכה בעבור זה לחיי נצח. ולכאורה, הלא הוא לא מביא לאביו פסיוני, ויותר מזה, הוא משעבד את אביו בעבודה קשה, ולמה יקבל על זה שכר? - 'שמכבדו בדברים טובים וניחומים', הוא מדבר אליו בלשון רכה ועדינה, 'והמלאכה מטיל עלי בלשון רכה ומראה לו צורך השעה שאינם יכולים להתפרנס אלא ביגיעה זו'. הבן אומר לאביו, נכון שאין לנו ברירה ואתה צריך לעבוד בעבודה הקשה הזו, אבל זה רצון ה' יתברך ואנחנו עושים את המוטל עלינו. ובגלל שהבן מנחם את אביו ומראה לו פנים שוחקות, זוכה עבור זה לחיי העולם הבא.

ממשיך רש"י ומביא מדברי הירושלמי שאכן היה מעשה שכזה. מעשה באחד שהיה מאכיל את אביו פסיוני, בכל יום היה מביא לו את העוף הטעים והערב הזה. פעם אחת אמר האב לבנו, בני מאין לך כל אלו. בכל יום אתה מביא לי את העופות המשובחים והיקרים האלו, מאיפה אתה משיג אותם?! אמר לו הבן, סבא, זקן, מה אכפת לך, טחון ואכול. תשתוק ותלעם את האוכל שהבאתי לך. ככה מדברים לאבא?! בעזות ובחוצפה כזאת?! הראהו שקשה לו.

ועוד מעשה היה, באחד שהיה טחון בריחים והיה לו אב זקן ושלח המלך בשביל אביו לבוא לעבודת המלך, כך היתה הגזירה אז, שהזקנים גם כן יבואו לעבודת המלך*. אמר הבן לאביו, טחון אתה בריחים ואני אלך תחתיד לעבודת המלך שאין לה קצבה. ללכת לעבודת המלך זו יגיעה עצומה וכרוכה בהרבה סכנות, וגם אי אפשר לדעת מתי היא תגמר, ואתה

א. למה לקחו את הזקנים?! והלא הזקנים לא כשרים לעבודה! העולם מיישב בדרך בדיחותא, על פי מעשה שהיה בזמן שהיתה הגזירה הנוראה ברוסיה לקחת את הילדים הרכים לעבודת הצבא, וכפי שנקראו אז - הקנטוניסטים.

פעם הגיעו לעיירה כמה חוטפים, לקחת ילדים לעבודת הצבא. מיד כשפשטה השמועה בקרב היהודים שהחוטפים הגיעו, הסתתרו כולם והתחבאו מפניהם. בין המסתתרים, היה גם יהודי מבוגר, כבן שבעים וחמש שנכנס תחת המיטה... כשנכנסו החוטפים לבית, גילו שם רגל שבוולטת מוחץ למיטה, סחבו אותו החוצה וגילו להפתעתם איש זקן, שזקנו הלבן יורד לו על פי מידותיו... שאלו אותו, 'למה אתה מתחבא מתחת המיטה? אתה חושב שיקחו אותך לצבא בגיל הזה להיות חייל?!' והוא השיב להם בשאלה: 'רגע, וגנרלים אתם לא צריכים?!... פחדתי אולי תקחו אותי להיות גנרל... וכך היתה הגזירה הזו שמוזכרת בירושלמי, שהלכו וקראו גם לזקנים לעבודת המלך.

בגילך לא תעמוד בזה. תשאר כאן ואני אלך במקומך. אבל ממה תתפרנס?! הלא כשאני הייתי כאן אני הייתי המפרנס, אולם עכשיו שאלך מי יפרנס אותך?! - אין ברירה, אלא שאתה בעצמך תטחון בריחים. נמצא שהבן הזה נתן לאבא שלו מלאכה קשה, לטחון בריחים, אבל הוא לא עושה את זה בשביל עצמו אלא בשביל אבא שלו שינצל מעבודת המלך המסוכנת, ובשביל כך הוא זוכה לחיי העולם הבא.

על זה אומר התלמוד, **אמר רבי אבהו כגון אבימי ברי**, שהוא קיים את המצוה של כיבוד אב ואם כהלכתה. מה היה? - מספרת הגמרא: **חמשה בני סמכי היו לו לאבימי, לאבימי בנו של רבי אבהו, היו חמישה בנים תלמידי חכמים שקיבלו סמיכה, וכי הוה אתא רבי אבהו קרי אנבא, כשהיה רבי אבהו מתקרב אל הדלת של בנו אבימי, רהיט ואזיל ופתח ליה ואמר אין אין עד דמטא התם.** למרות שלאבימי היו חמשה ילדים, הוא לא נתן להם לפתוח לאביו את הדלת אלא היה רץ בעצמו, ובתוך כדי שהיה רץ אל הדלת היה צועק 'כן אבא, אני כבר פותח', כדי לתת כבוד ויקר לאבא שלו, שידע שהוא כבר שמע אותו ובא לפתוח.

מספרת הגמרא שיום אחד, **אמר ליה אשקיין מיא, רבי אבהו ביקש מבנו אבימי, 'אני צמא, אנא ממך תביא לי כוס מים לשתות'.** רץ אבימי להביא לו כוס מים, **אדאייתי ליה, עד שהגיע אבימי אל אביו עם הכוס, נמנם, רבי אבהו נמנם בשינה. גחין קאי עליה עד דאיתער, אבימי התכופף לאביו עם הכוס בידו, כשהוא ממתין ומצפה לרגע בו אביו רבי אבהו יתעורר, ויוכל לתת לו לשתות. אחד אחר היה אומר, 'אבא שלי ישן?! טוב מאד! גם אני אלך לישון... הרי אני הבאתי לו את הכוס שביקש ומה אעשה שנרדם?! אני פטור'...** ו"וחסידים ואנשי מעשה" היו גם מעירים את האבא ואומרים לו 'קום תשתה'... אבל אבימי קיים את המצוה של כיבוד אב ואם בהידור, ולא זו משם עד שאבא שלו קם ונתן לו לשתות.

אומרת הגמרא, **איסתייעא מלתיה ודרש אבימי מזמור לאסף, היות וקיים באופן כזה את המצוה של כיבוד אב ואם, היתה לו סיעתא דשמיא מיוחדת לחדש ולדרוש בתורה, ודרש על הפסוק 'מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתך'.**

הגמרא לא פירשה מה דרש אבימי, אבל רש"י ותוספות ביארו את הדרשה של אבימי, שלכאורה יש כאן קושיא גדולה בפסוק הזה. הלא באו גוים בנחלתך, הרסו את בית המקדש והחריבו אותו, הרגו מכלל ישראל אלפים ורבבות, הוציאו רבים לשמד ומכרו מישראל רבים רבים לעבדים, ואם כן למה אומר הכתוב 'מזמור לאסף', והלא 'קינה מיבעי

ב. ראיתי באחד מספרי תולדות הימים שכותב, שבזמן שהוא שהגוים החריבו את בית המקדש ושלטו בישראל, מכרו יהודי לעבד בתמורה בצל. ולכאורה, איך יתכן שימכרו בחור צעיר וחסון כבן שמונה עשרה תמורת בצל אחד?! אך בגלל ריבוי העבדים היהודים שהיו אז, לא היתה כל חשיבות לעבד יהודי, ומכרו אותו תמורת בצל. עד כדי כך היו היהודים קלים ונבזים בעיניהם.

פרשת ויקהל-פקודי | מגיד דבריו ליעקב

ליה למימר, איך אפשר שהמצב הזה ש'באו גוים בנחלתך' יחשב למצב של שמחה, שאומרים עליו מזמור?!?

אלא, הסביר אבימי ודרש, 'אמר אסף שירה על שכילה הקב"ה חמתו בעצים ובאבנים שבביתו ומתוך כך הותיר פליטה בישראל שאלמלי כן ח"ו לא נשתייר משונאיהן של ישראל שריד'. וכך אומר הפסוק בספר איכה (ה, יא), כלה ה' את חמתו - במה? - ויצת אש בציון.

כאן למדנו, שהמשכון הזה שנתנו ישראל להקב"ה, בית המקדש שנתמשכן בעוונותינו פעמים ונחרב, היה בו חסד נפלא. 'שהוציא חמתו בעצים ובאבנים שאלמלי כן לא נשתייר משונאיהן של ישראל'. נכון שהיו הריגות והיו שמדות, היו גזירות והיו פרעות, אבל לפחות נשאר מישראל שריד ופליט שממנו פרח העם וקם לתחיה, עד היום הזה. אלמלי שהיה לנו את המשכון יקר הערך הזה, המצב היה גרוע שבעתים רח"ל.

הרגשת החסרון של בית המקדש

בשבת הזו אנו קוראים את פרשת החדש, הוא חודש ניסן, חודש הגאולה. ותחילת הכל אדם צריך לחקור ולבחון בעצמו אם באמת הוא מצפה ומחכה לגאולה, ואם הוא מרגיש שנחוץ לו שיבוא הגואל והקב"ה ישוב להשרות שכינתו בתוכנו בבנין בית המקדש.

לפני קצת יותר ממאה וחמישים שנה, חי האדמו"ר בעל 'אוהב ישראל' מאפטא. הוא כשמו כן הוא, היה אוהב ישראל גדול, ועל המצבה שלו חקקו את התואר הזה לפי בקשתו. יש אחד שחושב שיכתבו על המצבה שלו מה שהוא רוצה, 'פה נטמן הצדיק החסיד והקדוש, אספקלריא המאירה עמודא דנהורא נברשתא דדהבא' וכו', באופן כזה שצריכים כבר שתי מצבות בשבילו לכתוב את כל התארים... אבל כשהוא יבוא לשמים ישאלו אותו, 'רגע, על המצבה שלך כתוב שאתה צדיק, איפה הצדיק?!' 'כתוב על המצבה שאתה חסיד וקדוש, איפה החסיד והקדוש?!' עם סימן שאלה היו צריכים לכתוב את זה... המצבה היא כמו שטר מחייב, ולכן אסור לכתוב על מצבה גוזמאות גדולות. ושם ביקש האדמו"ר שיכתבו על המצבה שלו שהיה **אוהב ישראל**, כי באמת הוא היה אוהב ישראל באופן מיוחד מאד, והרבה עובדות יש עליו בענין הזה.

אצל בעל האוהב ישראל, היו השיירות מצויות. בכל יום ויום היו באים אליו אנשים רבים לקבל את ברכתו, להתייעץ אתו וכדומה. בין הבאים היה אחד שמשתייך ל'כת הנודניקים'. זו היא מכה שלא כתובה בתורה, וכשהיא מגיעה, יכול נודניק לבוא לשבת ולדבר מהנץ החמה ועד שקיעת החמה לפי שיטתו של רבינו תם... הוא מדבר ומספר את כל מה שעבר עליו היום ואתמול, בלי לחסר שום פרט... ואם שואלים אותו 'רבי יהודי, לא מחכים לך בבית?!' הוא משיב: 'לא, הם שמחים שאני פה...' יש להם יום אחד של מנוחה...

הגיע אותו אחד אל האוהב ישראל, והתחיל לספר את כל התלאות שעוברות על ראשו. הוא אומר לאדמו"ר 'דע לך, שאני מהדורה חדשה של איוב... כל כך הרבה תלאות וצרות באות עלי', והוא מספר בפרוטרוט את כל שעובר עליו. אם אתה ממשמש בהם, אתה רואה שאין בדברים שלו ממש והכל חלומות וגוזמאות, אבל הוא בשלו - מספר ומדבר בלי סוף. כיון שראה האדמו"ר שאותו יהודי לא גומר לדבר ואי אפשר עוד להמשיך לבלות את הזמן היקר, אמר לו: 'פה מאד. אתה חידשת לי הרבה דברים, ועכשיו אני אגיד לך חידוש גדול, משהו שלא שמעת כמוהו מימך'. אותו יהודי התפלא: 'איך יכול להיות?! הרי אני שומע חדשות מהמהדורה של שש בבוקר... איך יתכן שלא שמעת?...' אמר לו האדמו"ר, 'בא ותשמע דבר נורא: היום לא הקריבו שני תמידין בבית המקדש!'

זהו החידוש הנורא, שכמוהו לא שמעהו אונן. משהו מאתנו חשב על זה, שהיום הזה לא הקריבו בו שני תמידין כהלכתן?! לא הקריבו מנחת חביתין של כהן גדול ולא היה דישון המנורה והקטרת הקטורת?! אדם יודע שהוא אכל ארוחת בוקר וארוחת צהרים, ובין לבין גם כן לא טמן ידו בצלחת... שולחנך מלא, ושולחן רבך חסר! היום לא הקריבו את הקרבנות! על זה חשבת בכלל?! הצטערת בצער השכינה שבגלות?!

זהו המשכון הנורא שנתנו בעבור נפשנו כמו שאנחנו רואים בפרשה, אבל עכשיו שמגיע חודש ניסן, חודש הגאולה, כל אחד צריך לשאול את עצמו כמה בית המקדש חסר לו, ואם אכן הוא חסר לו - כמה הוא פועל בעבור קירוב הגאולה.

הציפיה והבקשה לבינין בית המקדש

מסופר על המגיד מטשרנוביל זצ"ל שבדורו היו ישראל להפקר ולמשיסה, ופעמים רבות היו לסטים לוקחים יהודים בשבי ודורשים ממון תמורתם. הוא היה מנהגו לכתת רגליו במסירות נפש מעיירה לעיירה ומבית לבית לקבץ ולאסוף די כסף לפדיון השבויים.

פעם אחת, באחד ממסעותיו, הזדמן המגיד לכפר נדח שכל תושביו היו גויים, מלבד יהודי אחד שאליו היו פני המגיד מועדות, אולי יטה שכס ויתן משהו עבור אחיו. כשפתח היהודי את דלת ביתו וראה את המגיד, שמח מאד על שסוף סוף הוא זוכה לפגוש יהודי, ולא סתם יהודי אלא יהודי שניכר שהוא תלמיד חכם ומורם מעם. ביקש אותו כפרי מהמגיד שישאר אצלו שבוע או שבועים, ויתארח בכיתו. ואכן, המגיד נענה לבקשתו וסר אל ביתו.

הלילה ירד על הכפר ואנשי הבית עלו על יצועם, אך לא לזמן רב. ויהי בחצי הלילה התעורר הכפרי לקול בכיות נוראות שקורעות את הלב. הכפרי נבהל, 'מי זה?!' קם הכפרי ממתו ורץ אחרי הקול לראות מי הוא זה שבוכה ככה באמצע הלילה, וקול הבכיות הביאו אותו אל החדר של המגיד. חשב הכפרי לעצמו 'מי יודע איזו צרה התרגשה על ראש הרב

פרשת ויקהל-פקודי | מגיד דבריו ליעקב

יב

האורח, אולי אוכל לעזור לו במשהו?! פתח את דלת החדר, ונדהם. הכפרי רואה את הרב יושב על הקרקע כשנר קטן דולק לידו, והוא צועק וזועק בתיקון חצות, ועיניו נגרות דמעות מבלי הפוגות.

הכפרי נבהל. כל חייו חי בין הגויים, ומעולם לא שמע על תיקון חצות. נגש אל הרב ושאל, 'מדוע הרב בוכה באמצע הלילה?! - ספר לי, אולי אוכל לעזור'. והמגיד משיבו, 'הלא אני בוכה על בית המקדש שחרב ועל השכינה השרויה בצער, על הרג הצדיקים ועל צערו של משיח'. הכפרי שהיה בור ולא ידע דבר בירר מהו בית המקדש, ואכן, המגיד הסביר לו מהו בית המקדש, תוך שהוא מתאר לו באריכות מה היה לישראל בעת שעמד בית קדשם ותפארתם על מכוננו, כמה היו קרובים אז אל ה' ונענים בקראם אליו, ומה חסרו והפסידו באין כל זאת.

אחר כל הדברים הללו פנה המגיד ושאל את הכפרי, 'נו, אולי אחר ששמעת והבנת, תרצה אף אתה לעלות ולהתגורר בארץ ישראל? - הלא בכל רגע ורגע יכול מלך המשיח להגיע, ובודאי תרצה להיות אז סמוך ונראה אל מקום בית מקדשנו'. אמר לו הכפרי, 'כבוד הרב, שאלה גדולה שאלת, ובדברים הקשים אני שואל את אשתי... אלך ואמלך באשתי ואשיבך דבר'.

רץ הכפרי התמים אל אשתו, ואמר לה 'תשמעי אלו חדשות סיפר האורח: יש לעם ישראל את בית המקדש וצריך לבוא מלך המשיח, ועכשיו הוא שואל אם אנחנו רוצים לעלות לארץ ישראל ולהתכונן לגאולה. מה אגיד לו? אמרה לו אשתו, 'אמור לרב כי טוב לנו כאן. יש לנו שדות ופרדסים ואף עיזים ותיישים, לא חסר לנו מאום, ובשביל מה נעזוב את כל רכושנו ונעלה לארץ ישראל?! חזר הכפרי אל המגיד וסח לו את דברי אשתו. אמר לו המגיד, 'והלא גם רכושכם כאן אינו מובטח, ומה תעשו אם יבואו הנה גדוד קוזקים שיעשו כאן פוגרום ויטלו מכם את כל אשר לכם?!' שמע הכפרי את הדברים ואמר, 'אכן, כבוד הרב, שאלה גדולה שאלת... אני לא יודע מה לענות, אלך ואשאל את אשתי'. הלך אל אשתו ואמר לה, 'תשמעי מה אומר הרב, אולי יבואו לכאן יום אחד הקוזקים ויקחו הכל, ואם כן, אולי הוא צודק שצריכים אנחנו לעלות לארץ ישראל?!' אמרה לו אשתו העזר כנגדו, 'לך ותגיד לרב כי אכן צודק הוא בדבריו וקוזקים אנחנו למלך המשיח, אבל מספיק לנו שיבוא המשיח ויעלה ויקח את כל הקוזקים לארץ ישראל, ואנחנו ותיישינו נוכל להשאר כאן...'

אנחנו צוחקים על אותו כפרי, אבל באמת אנו צריכים לבדוק ולחפש בחיפוש אחר חיפוש בסתרי לבבנו אם איננו כמותו הכפרי. אם בסתר לבנו איננו חושבים לפעמים כי 'ברוך השם יש לנו כל טוב, יש לנו משפחה, יש לנו פרנסה וכו' וכו', ולא חסר לנו דבר'. כל אחד צריך לשאול את עצמו מה הוא עושה כדי לפדות בחזרה את המשכון הזה, את בית המקדש.

הציפיה לגאולה - מקרבת את הגאולה

מה באמת אנחנו יכולים לעשות כדי לקרב את הגאולה השלימה!?! - ראשית, מה שמוטל עלינו הוא להצטער על החורבן. זה עצמו שאנחנו נבכה ונצטער ונגריש את חסרון המקדש, יהיה זכות בעבורנו שנזכה לבנינו בקרוב. וכן אמרו רבותינו (ילקוט איכה תתקז), שזכות ישראל שמקווים מייחלים ומצפים לגאולה - היא שתביא את הישועה ואת משיח צדקנו. ועוד מבואר בדברי רבותינו שכאשר ישראל יצפו לגאולה כראוי, אזי היא לא תתמהמה עוד רגע ותבוא מיד, וכלשונם במדרש (שם, ועיין ב"ר פצ"ח) "דור שהוא מצפה למלכותי מיד נגאלים שנאמר ויש תקוה לאחריהך נאום ה' וישבו בנים לגבולם".

כשנתבונן איך היה מצב ישראל בזמן שהיה בית המקדש, נבין כמה הוא חסר לנו עתה. רבותינו במדרש רבה בפרשה שלנו (שמות רבה נב, ד), מתארים איך היתה נראית ירושלים בזמן שהיה בה בית המקדש. אמר רבי יוחנן, כיפה של חשבונות היתה חוץ לירושלים וכל מי שמבקש לחשב הולך לשם. למה? - שלא יחשב בירושלים ויצר לו, לפי שנקראת (תהלים מה, ג) 'משוש כל הארץ'. וכל השבח הזה למה, שהיא 'קרית מלך רב', ומשחרבה ערבה השמחה וגלה משוש כל הארץ. (וראה שם כל דברי המדרש).

בזמן שהיה בית המקדש קיים והיתה השראת השכינה בישראל, היתה ירושלים עיר שהיא 'משוש כל הארץ', והיתה בה שמחה תמידית. מי שיש לו חשבונות, לא היה מחשב בהם בתוך העיר אלא יוצא מחוץ לירושלים לאותה 'כיפה של חשבונות', לאותה האבן המיוחדת, אולי זה היה באבו גוש... ושם היה מחשב את החשבונות שלו. למה? - כי אולי החשבונות שלו יגרמו לו צער, ובירושלים שיש בה את השראת השכינה, אין מציאות כזו של דאגות כי היא משוש כל הארץ.

'למה כל השבח הזה?' - לפי שהיא קרית מלך רב. לפי שיש בה השראת השכינה, ובמקום שיש את השראת השכינה אין מקום לדאגה ולעצבות. ומשחרבה, ערבה השמחה.

האור החיים הקדוש בפרשת עקב (דברים ה, יט), מתאר את הסבל ואת הצרות שעברו על בית ישראל אחרי חורבן המקדש, וכותב שצ"ח קללות יש בפרשת כי תבוא, ולדאבוננו הרב כלל ישראל טעם מכל הקללות האלו במשך הדורות. אולם יש צרה אחרת, אומר האור החיים, שהיא קשה יותר מכל הצרות כולם, והיא 'שיכרת מהם הנבואה ורוח הקדש, ועל זאת יחרד לב עם ה' שאין קללה בעולם כזו'. כשהתבטלה מאתנו הנבואה והסתלק ממנו רוח הקדש, קבלנו וטעמנו את הקללה הגדולה ביותר - או לדורות שטעמו כוס המר הזה מר ממוות. הנבואה הסתלקה מישראל בשנת ג' אלפים תמ"ח (עיין בהקדמת רב ניסים גאון ז"ל לפני מסכת ברכות), והיות שאנחנו רחוקים כל כך מדורות הנביאים אנחנו כבר לא יודעים להעריך מה הפסדנו, אבל האור החיים ידע מה הפסד ומה החסרון שאין לישראל את הנבואה,

ואומר לנו שזה גרוע יותר מן המוות. ומסיים האור החיים בנחמה: והוא רחום ישוב ירחמנו
כי יתן את רוחו בנו כימי קדם.

רבותינו אמרו (מגילה יד.) שכפלים כיוצאי מצרים היו נביאים ונביאות לישראל. כלומר, ששים רבוא נביאים וששים רבוא נביאות עמדו לישראל (ועיין במדרש שיר השירים רבה פ"ד ס"א). ואם תשאל, היכן הם כל הנבואות שלהם? - הווי אומר, רק נבואה שהוצרכה לדורות כמו נבואת ישעיה ויחזקאל נכתבה, אבל נבואה שהתנבאו הנביאים לזמנם ולא היה בה צורך לדורות, לא נכתבה. אם עמדו כל כך הרבה נביאים לישראל, היכן הם כיום?! - אלא שכל מקור הנבואה הוא בית המקדש, וכשיש לישראל את בית המקדש יש את השראת השכינה בקרב העם, ויש מקור לנבואה. ועתה חסרנו כל זאת.

וזהו תחילת הכל, שעלינו לדעת מה היה לישראל בזמן שהיה בית המקדש עומד על מכונו, ומה הפסדנו ואיבדנו. וכשאדם ירגיש שזה חסר לו, זה עצמו כבר סיבה וזכות שנוכח לגאולה. ובנוסף לזאת, אם אדם ירגיש שחסרה לו הגאולה, ממילא הוא יתחיל לבקש ולחפש תחבולות מה יוכל לעשות כדי לפדות את המשכן שהתמשכן פעמים, את בית המקדש שנחרב בעוונותינו.

למה תהיו אחרונים להשיב את המלך אל ביתו

בין החיבורים הקדושים שהניח אחריו ברכה רבינו החפץ חיים זצ"ל, יש חיבור קטן שנקרא 'כבוד שמים', וכולו עוסק בנושא הזה של כבוד ה' יתברך. הנקודה הזו כאבה לחפץ חיים מאד, איך יתכן שאדם אכפת לו מהכבוד שלו עצמו בלי סוף, וכבוד שמים - 'עד מתי עוזך בשבי ותפארתך ביד צר' - לא מעניין אותו ולא חלי ולא מרגיש. לכן כתב החפץ חיים את החיבור הזה, שכולו עוסק בענין כבוד שמים, להלהיב את לב ישראל לבקש ולהשתדל בעבור כבודו של מקום.

כותב שם החפץ חיים (פרק שלישי), בספר שמואל (ש"ב פרק יט) מתואר שמשחו את דוד המלך למלך על ישראל, ואחר כך כתוב: והמלך דוד שלח אל צדוק ואל אביתר הכהנים... דברו אל זקני יהודה לאמר, למה תהיו אחרונים להשיב את המלך אל ביתו, וכששמעו אנשי יהודה את ההכרזה הזו של דוד המלך, 'הטו את לבב איש יהודה כאיש אחד וישלחו אל המלך שוב אתה וכל עבדיך', כל בית יהודה כאיש אחד אמרו 'אדוננו המלך, אנחנו מבקשים ממך שתחזור לירושלים, לכס המלכות'.

אומר החפץ חיים, השאלה הזו ששאל דוד המלך את בית יהודה, 'למה תהיו אחרונים להשיב את המלך אל ביתו', שייכת אלינו גם כן. הלא ידוע שהבטיח הקב"ה שלא יכנס בבית המקדש של מעלה, עד שיעשו ישראל בית מקדש של מטה, ולפי זה כל זמן שאין אנחנו

מתקנים את מעשינו, אין אנחנו שבים בתשובה ואין אנחנו מתכוננים כראוי, לא יכול בית המקדש של מטה להבנות, ואם הוא לא נבנה - גם בית המקדש של מעלה לא נבנה, ואין הקב"ה יכול להכנס לבית המקדש של מעלה, ונמצאת השכינה בגלות כפולה, אין לה לא את בית המקדש של מטה, ולא את בית המקדש של מעלה. והשאלה החמורה הזו הולכת ומתגלגלת גם עלינו, 'מדוע נהיה אנחנו אחרונים להשיב את המלך, את מלכו של עולם הקב"ה, אל ביתו'. וכמו אנשי יהודה בזמנו, אנחנו גם כן צריכים כאיש אחד בלב אחד להענות לקריאה הזו. לא יתכן שכל אחד ישב תחת גפנו ותחת תאנתו בביתו, והשכינה נמצאת בגלות. ומוסיף החפץ חיים, והגם שסוף סוף בעל כרחנו יתקן הדבר, אין ספק שתהיה גאולה, ואין ספק שבסוף הקב"ה יכנס בבית מקדשו של מעלה, אבל השאלה והתביעה היא 'למה נהיה אחרונים', וכל יום ויום שאנו מתרשלים בדבר תפול השאלה הזו עלינו, וכי לא אכפת לך מהמשכון?! לא אכפת לך מכבוד שמים!?

שיפור המידות ושמירת הלשון כראוי יקרכו את הגאולה

ואחרי שיש את התביעה ואת השאלה החמורה הזו על ראשנו, כמו שמגדיר החפץ חיים, אנחנו צריכים להתבונן מה באמת עלינו לעשות כדי לקרב את הגאולה.

אומר החפץ חיים, על כן נדרו גם אנחנו כולנו, כל אחד ואחד, לעקור שנאת חנם, החפץ חיים מתחיל בנושא של בין אדם לחבירו, כי הליקוי בבין אדם לחבירו והשנאת חנם היא שהחריבה את ביתו והגלתה אותנו בין האומות והיא עדיין מרקדת בינינו, כמפורש במסכת גיטין (נ"ו א' וערש"י שם). מה זה 'שנאת חנם'?! - יש אחד שלא יכול לסבול שלחבירו יהיה טוב. והנה לנו דוגמה מצויה: אחד רואה שביתו קטן והוא מבקש להוסיף חדר לבית שלו, מה קורה? - פורצת מלחמת עולם. השכן אומר: אני לא מסכים, אתה מאפיל עלי. איך הוא מאפיל עליך?! - הרי אתה רחוק ממנו בלוק שלם... בסוף הוא מתרצה ואומר, 'טוב, אני אחתום לך, אבל בתמורה לארבעים אלף דולר'... וכהנה וכהנה מעשים רבים כמו שאנחנו יודעים. לפעמים באמת יכול להיות שזה יגרום נזק, ואז צריך לעשות שאלת חכם. אבל הרבה פעמים זה מגיע מצרות עין גרידא, מחוסר היכולת לראות שלשני טוב יותר.

וזה המצווה עלינו, לעקור את השנאת חנם מן השורש. וגם עלינו לעקור עוון לשון הרע מאתנו, ואלו השנים הולכים תמיד ביחד, לא יפרדו. כי השנאת חנם מולידה לשון הרע, ולשון הרע גורם לשנאת חנם. וכותב החפץ חיים הבטחה נוראה, שאם אנחנו נפעל לשנות את דרכינו בדברים האלו ונשתדל לשפר את העין הטובה שלנו כלפי אחרים, ממיילא ישוב המלך תיכף אל ביתו. 'תיכף' הכוונה באופן מידי, כמו שאמרה הגמרא (ברכות מד.) 'תיכף לתלמיד חכם ברכה', אך במה זה תלוי? - במה שיראו בשמים שאנחנו פועלים בדבר הזה. אם יראו שאנחנו מתאמצים להשתפר בבין אדם לחבירו שלנו, פתאום יבוא אדון אל היכלו.

פרשת ויקהל-פקודי | מגיד דבריו ליעקב

וכל אחד שימחר לתקן בדבר הזה, כל מי שרואים אותו בשמים איך הוא משתדל להשתפר בענינים של בין אדם לחבירו, יזכה לזכות גדולה. כיון שרואים שאכפת לו מכבוד ומטובת המלך, אשריו ואשרי חלקו.

על בן אחי ורעי, אומר רבינו הגדול החפץ חיים זצ"ל, נקיים נא מה שאמר הכתוב בסוף מלאכי (ג, ט), הוא היה הנביא האחרון שעמד לישראל, וכך הוא חותם את הנבואה האחרונה שלו 'אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו', ומה הפעולה שעושים יראי ה' איש אל רעהו?! - דהיינו לתקן מה שקלקלנו עד עכשיו ולהזהר מוכאן ולהבא.

והעיקר, מסיים החפץ חיים, לעורר את החרדים שהם יראו כל אחד לעורר את מכיריו ומיודעיו שייראו לפרסם את גודל האיסור, בראש ובראשונה עלינו להתחיל עם המשפחה ועם הידידים, להעיר את לבבם להשתפר בנושא הזה. כל אחד בביתו יראה מה הוא יכול לפעול כדי לעקור את הנגע הזה של שנאת חנם ושל לשון הרע.

השל"ה הקדוש (מובא בספר מרפא לשון דף כ"ט) כותב, דע שכל הצרות מאז בריאת העולם ועד עכשיו, הם בסיבת חטא לשון הרע. מליארדי אנשים היו בעולם שסבלו צרות ויסורים לאין מספר, ממה זה נובע? - מהעוון הזה. ואם אתה מתקן את החטא הזה, אם אתה מפרסם את גודל האיסור הזה אצל מכיריך ויודעיך, אתה חוסך את כל הצרות האלו מעל ראשך ומעל אחרים.

כי מפני רוב ההרגל, כותב החפץ חיים, נעשה הדבר של שמירת הלשון כמו מידה טובה בעלמא. זהו דרכו של היצר הרע, שהוא מצמצם ומקליש לאדם את חומר האיסור ומשכנע אותו שאין הדבר אסור כל כך מצד הדין אלא הוא רק הנהגה טובה ומידת חסידות. ואז אומר האדם לעצמו 'בעם ישראל יש הרבה מדרגות, יש צדיקים וחסידים קדושי עליון שנוהרים בכל ופרט עד הקצה האחרון, ויש את הבינונים שמשתדלים לעשות מה שיכולים, ויש את הקרובים אליהם ועוד ועוד מדרגות. אני צריך להזהר בכל מדה טובה? - את זה אשאיר לאותם חסידים עליון, ואני, איש פשוט מן השורה, לא צריך להזהר בכל דבר שהוא מדה טובה'. כך מגיע היצר הרע לאדם ומשכנע אותו שהזהירות מלשון הרע הוא כמו מדה טובה.

ובאמת לשון הרע הוא אחד האיסורים החמורים ביותר, ומי שרגיל בו יכול להיכשל ולעבור על שבע עשרה לאוין ומבטל ארבע עשרה מצוות עשה, ושלושה ארורין יש בו. מה זה 'ארור'? - עמדו כל כלל ישראל ביחד עם משה רבינו ועם ארון הברית, וקללו כל מי שהוא 'מוכה רעהו בסתר'. מה פירוש 'בסתר'? איך שייך להכות את חבירו בסתר? - מפרש רש"י (דברים כז, כד) שהכוונה היא על לשון הרע. כשאדם עומד ומדבר על חבירו לשון הרע מאחורי גבו, הרי הכה אותו בסתר. מי לא יחוש ויפחד לקבל על עצמו קללה של כל כלל ישראל, של משה רבינו וכל הזקנים, עם ארון הברית בידם?!

איסור לשון הרע אינו מדה טובה, אלא הוא איסור חמור מעיקר הדין, אלא שמפני ההרגל היצר מטעה את האדם ומשכנע אותו שזו היא מדה טובה בעלמא. שמעתי מדודי הגאון הצדיק רבי אברהם מונסה זצ"ל מעשה שהיה אתו, שפעם נקלע לבית כנסת באיזה מקום וראה אחד שהוא מגלח בסכין. זו היא עבירה נוראה ועל כל פאה ופאה הוא עובר בלאו, ואם הוא עושה את זה כל יום, חמור עוונו מנשוא. ומי שעושה כך בקביעות נחשב למומר לדבר אחד, ובפרט שהרי יש דרכים אחרות לגלח, ולמה לעשות את זה דווקא בתער?! מכל מקום כיוון שראה אותו מגלח בתער, גער בו ואמר לו 'מה אתה עושה, הרי זה אסור מהתורה'. ומה ענה לו אותו יהודי? 'כבוד הרב, למה אתה כל כך כועס, אצלנו נהגו להקל בזה'...

מה הכשיל את אותו יהודי?! באיזו נקודה הוא נפל?! שהיצר הגיע ותיאר לו את האיסור הזה לגלח בתער כאילו זה רק חומרא או רק מנהג טוב שיש קהילות שנהגו בזה, ויש קהילות שלא נהגו, ולכן מי שמקל בזה יש לו על מה לסמוך. כך דרכו של היצר, שממעיט מחומרת העוון וכך מפיל ומכשיל את האדם. וזה הוא מה שנאמר בפסוק (בראשית ו, ה) 'רק רע כל היום', ורבותינו ז"ל (ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה, ומדרש בראשית רבה פ"א ס"ד ופכ"ב ס"ב ועוד) בכל מקום דורשים ש'אכין' ו'רקין' מיעוטין, כלומר, בכל מקום שכתבו בתורה, 'רק', הוא בא למעט. וכך דרכו של היצר, 'רק רע', תמיד הוא ממעט ומקליש את האיסור וכך האדם נופל ברשת היצר. ולכן אומר החפץ חיים, צריך כל אחד לעורר את האנשים הקרובים אליו ולהודיע להם על חומר האיסור הזה.

אם אנחנו רוצים לפדות את המשכון, להחזיר עטרה לישנה ולהכניס את מלכו של עולם לביתו - לבית המקדש לעילא ולתתא, עלינו לדעת שבנו תלוי הכל. והזמן עכשיו, חודש ניסן, הוא זמן מסוגל לגאולה. ובענינים הללו של בין אדם לחבירו עלינו להשתדל בתחילת הכל, כדברי החפץ חיים זצ"ל, ויש לנו הבטחה שאם נשתדל ונשפר דרכינו בבין אדם לחבירו 'ממילא ישוב המלך תיכף אל ביתו', במהרה ובקרוב בעזרת ה'. אמן כן יהי רצון.

חידו"ת פרשת ויקהל

א. בענין נדבת הנשים למלאכת המשכן

שמות (ל"ה כ"א): "ויבאו כל איש אשר נשאו לבו וכל אשר נדבה רוחו אתו הביאו את תרומת ה' למלאכת אהל מועד ולכל עבדתו ולבגדי הקדש: ויבאו האנשים על הנשים כל נדיב לב הביאו חז וזנס וטבעת וכומז כל כלי זהב וכל איש אשר הניף תנופת זהב לה".

ובתב הרב הספורנו ז"ל שם: "ויבאו האנשים על הנשים. עם הנשים המתנדבות באו האנשים שלהן להסכים בנדבה, כדי שיקבלו הגבאין מהן, שאין מקבלים מן הנשים אלא דבר מועט [בבא קמא קי"ט ב']".

והגם שדברי פי חכם חן, יש לי להרגיש, חדא, מי לימא לן דמה שנתנו הנשים אינו בגדר **דבר מועט**, ביחס לעוצם עשירותם העצומה והאדירה, שהרי אמרו רז"ל במסכת בכורות (ה' ב'): "אין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו עמו **תשעים חמורים לובים טעונים מכספה וזהבה של מצרים**" ע"ש, ובמסכת ברכות (ל"ב א'): "ודי זהב, מאי ודי זהב, אמרי דבי רבי ינאי כך אמר משה לפני הקב"ה רבונו של עולם בשביל **כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די הוא גרם שעשו את העגל**", ובמכילתא (פרשת בא פ"ד): "אמר הקב"ה לאברהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול עם יציאתן ממצרים **אני ממלאן כסף וזהב**" ע"ש.

צרף לכך את אשר בזזו ולקחו בביתת הים שהיתה גדולה ומרובה לאין ערוך מביזת מצרים, כאומרים ז"ל במדרש במדבר רבה (פי"ג ס"ט): "למה היו מקצת הכלים של כסף, ומקצתן של זהב, לומר לך האחרונים שהיו של זהב כנגד ביתת הים, שכשם שהזהב נחמד ויקר מן הכסף, כך היתה ביתת הים גדולה משל מצרים וכו', שכל ישראל נתמלאו מהם כסף וזהב וכל מיני **בשמים**", וכן הוא במכילתא (פרשת בא פ"ג), ובמדרש תנחומא (פרשת בא ס"ח) ע"ש.

וזו לשון רש"י ז"ל שמות (ט"ו כ"ב): "ויסע משה, הסיען בעל כרחם, שעיטרו מצרים סוסיהם בתכשיטי זהב וכסף ואבנים טובות, והיו ישראל מוצאין אותם בים, וגדולה היתה ביתת הים מביזת מצרים, שנאמר תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף לפיכך הוצרך להסיען בעל כרחם", וכן הוא בפירוש רש"י שיר השירים (א' י"א) ע"ש. [ועיין רש"י ז"ל פסחים (קי"ט א'): "דרך הראשונים להביא גזויהם עמהם במלחמתם, כדי שימשך לבם אחר ממונם ולא יברחו", ועיין פירוש רשב"ם שם].

והשתא דאתינן להכי דכל כך היה אדיר עצום ורב עושרם כספם וזהבם של בני ישראל, אם כן יש לומר דכל כי האי דמיקרי דבר מועט נוטלים מהאשה אף בלא בעלה וידיעת בעלה עיין בבא קמא שם.

ותו מה שאמרו שאין מקבלים מן הנשים אלא דבר מועט, היינו כשהיא נותנת מתוך הבית משל **בעלה**, אבל כשהיא רוצה לתת **משלה** בדברים השייכים לה ואין לבעל זכות בהם, כגון

תכשיטים שלה וכיוצא בזה, (עיין ערכין כ"ד א'), מי יאמר לה מה תעשי שהרי הם שלה, וכאן כל הזהב שנתנו הנשים למלאכת המשכן היה שייך להם, הן מביזת מצרים ששאלה אשה מחברתה ומגרת ביתה וגו', והן מביזת הים וז"ב.

ולטעון דמה שקנתה אשה קנה בעלה, לענ"ד ליתא מכמה טעמים, ובפרט שהרי דין זה דמה שקנתה אשה קנה בעלה לדעת רבים ושלמים אינו אלא **מתקנת חכמים**, וכאשר כתב הרא"ש ז"ל בתוספותיו ליבמות (ס"ו א') ע"ש, וכן כתבו הגאון מחנה אפרים ז"ל (הלכות מלוה ולוה סימן ל"ח ד"ה וראיתי), והפני יהושע גיטין (ע"ז א' ד"ה חצירה), ושו"ת נודע ביהודה מהדורה תנינא (יו"ד סימן קנ"ח ואה"ע ל"א), וקרן אורה סוטה (כ"ג א' ד"ה והתוס'), והגאון רבי יהודה אסאד ז"ל בשו"ת יהודה יעלה אה"ע (ר"ס י"א), ושו"ת הסבא קדישא ח"ב אה"ע (סימן י"ג דס"ט ע"א), ועיין בכל הנסמן בהגהותי ציון יעקב שעל ספר מחנה אפרים (שם), ובחיבורי יד סופר ח"ב (סימן ד' הערה ב') ואכמ"ל.

ושם שמות (ל"ה ה'): "קחו מאתכם תרומה לה', כל נדיב לבו יביאה את תרומת ה', זהב וכסף ונחשת".

ובתב בעל הטורים ז"ל: "יביאה את תרומת ה', היה לו לומר **יביא** אלא בשביל שמדובר בנדבת משכן שמתנדבים תכשיטי זהב וכסף כלי הנשים אמר **יביאה**, פירוש שלא יביא משל תכשיטי אשה אלא מרצונה: לבו יביאה. בגימטריא לב הוא והיא".

ובמנהגו דברי רבינו יעקב בעל הטורים ז"ל מדברות רבינו אלעזר מגרמיזא ז"ל בעל הרוקח בפירושו לתורה לוקחו, שכה כתב בעל הרוקח בפירושו לתורה (שם דף קפ"ז): "יביאה, יביא היה לו לומר, אלא אין לאדם בתכשיטי אשתו, על כן הוצרך לומר יביאה, לבה ולבו שוין, כל נדיב לבו, סופי תיבות לבו, כל נדיב לבו יביאה, סופי תיבות ולבה, לבו יביאה, בגימטריא לב הוא והיא" עכ"ל. [עיין בחיבורי הנכחי לקמן (סימן קס"ג) ושם נסמן על מנהגו של בעל הטורים ז"ל ליסד דבריו על ספר בעל הרוקח ז"ל, ומשם חפר אכל ובנה חיבורו ע"ש].

ועל פסוק דידן, ויבאו האנשים על הנשים כל נדיב לב הביאו, כתב בעל הטורים ז"ל: "ויבאו האנשים על הנשים כל נדיב לב הביאו, בגימטריא אז איש ואשתו באים יחד" עכ"ל.

וגם כאן דברי רבינו יעקב בעל הטורים ז"ל מדברות רבינו הרוקח ז"ל הם, שבפירושו לתורה שם (דף קפ"ח) כתב: "ויבואו האנשים על הנשים כל נדיב לב הבאו, בגימטריא אז איש ואשתו באים יחד, לפי שאמר האיש לאחר בניין המשכן מה כח היה באשתי להביא מנכסי בלא דעתי, וכן האשה תאמר מה כח היה לו לבעלי בתכשיטי אשתו ובניו, לכך ויביאו האנשים על הנשים, ולא הנשים על האנשים שהנשים טפלים להם".

והגאון האדר"ת ז"ל בביאורו על בעל הטורים הנקרא עטרות אד"ר (שם דף קל"ו) כתב: "אולי בא לרמוז דוקא אז היו באים יחד, אבל עתה אסור לבוא נשים עם האנשים ביחד, ורק מפני שאז התנדבו האנשים גם בתכשיטי נשותיהם, ובודאי לא היו מקבלים בלא ידיעת ברורה שהן נותנות זאת מנדבת לבן, ועל כן היו צריכות לבוא על בעליהן, לכן הותר להם אז דוקא ולא לעת אחרת, ויש לומר הואיל ועסקו במצוה וגם היה זה עם בעליהן ולא שבאו בערכוביה אנשים ונשים

חידו"ת פרשת ויקהל | מגיד דבריו ליעקב

זרים אלו לאלו ח"ו שהיתה כזאת בעם הנבחר אז, וגם שתורתינו הקדושה תכתוב דבר זה אלא ודאי כאמור וטובא קא משמע לן".

ולכאורה לפי מה שכתבנו שהיה עושרם רב ועצום לאין מספר כנ"ל שוב יש לומר שהיו מקבלים מהנשים אף בלא דעת וידיעת בעליהם משום דיש לומר דמיקרי דבר מועט וכנ"ל, ועיין.

ועכשיו מצאתי בספר שפתי כהן על התורה שמות (שם פרשת ויקהל דק"ט ע"ג) שכתב: "הנשים לא הביאו אלא זהב לבד, כי התכשיטים היו מזהב, לומר שלא היה להן חלק בעגל שהיה כולו מזהב, ולא הביאו זהב כמות שהוא אלא תכשיטין. ואפשר לומר כי אלו התכשיטין שלקחו ממצרים ה' נתן להם בשכר טרחם, ולא משל בעליהם. שאין מקבלין צדקה מהנשים אלא דבר מועט, שגונבין משל בעליהן, וכן צריך לומר שלא נתנו ממה שלקחו מביזת הים, כי מציאת האשה לבעלה, ועוד כי ביזת הים היא של אנשים (וזכרים) שמתו שלא היו עמן (עם המצרים) נשים, ואלו התכשיטין שנדבו היו תכשיטי נשים, אם כן מוכרח לומר שהם ממה שלקחו הנשים במצרים, שאמר ושאלה אשה משכנתה מגרת ביתה כלי כסף וכלי זהב" עכ"ל.

והמעייין יראה מה שיש לשאת ולתת בדברי קדשו ז"ל לפי מה שביארנו לעיל, הן במה שכתב שאין מקבלין צדקה מנשים אלא מדבר מעט, הן במה שכתב שמציאת אשה לבעלה, כי אטו נהגה הלכה דרבנן זו אז, ועוד עיין בדברים, ואקצר.

והחידוש גדול ראיתי בספר כלי יקר על התורה שם שכתב: "מדקאמר "על" הנשים ולא אמר "עם" הנשים, מסתבר לפרשו שבאו עליהם בכח גדול, כי לא רצו הנשים לתת כל כלי הזהב, שלא יאמרו שהיה להם חלק בעגל, והאנשים באו עליהם ולקחו מהם בזרוע כל כלי הזהב" וכו' ע"ש.

ואיני מבין חדא איך מדקאמר "על" הנשים ולא קאמר "עם" הנשים שמעינן להא, ועיין היטב בדברי בעל כלי יקר ז"ל דברים (י"ז ט"ו) על הפסוק שום תשים עליך מלך ודוק.

ותו, וזה העיקר, איך יתכן שיקבלו למלאכת המשכן דברים שנלקחו בכח הזרוע בלא רצון הנשים כדכתב הגאון בעל כלי יקר ז"ל, ועיין סוכה (ל' א'), אתמהא, וקצרתי.

ב. בענין אם הערב רב השתתפו בנדבת המשכן

שמות (ל"ה כ"ה): "וכל אשה חכמת לב בידיה טוו ויביאו מטה, את התכלת ואת הארגמן ואת תולעת השני ואת השש, וכל הנשים אשר נשא לבן אותנה בחכמה טוו את העזים".

ובתב שם רבינו יעקב בעל הטורים ז"ל: "וכל אשה, תלת במסורה, הכא, ואידך וכל אשה יודעת איש (במדבר ל"א י"ז), ואידך וכל אשה יודעת משכב זכר תחרימו (שופטים כ"א י"א). התם מצוה להרוג לנשים, אבל כאן שהיו חכמות החיום והיינו שנאמר החכמה תחיה בעליה".

והגאון האדר"ת ז"ל בביאורו לבעל הטורים הנקרא עטרות אד"ר שם (דף קל"ו) כתב: "אולי בעל הטורים חידש בזה שגם נשות הערב רב הביאו נדבתן, ועל כן נשארו בחיים, וצע"ק" עכ"ל.

ולפי דרכו ז"ל היה מקום לומר דהיינו דאפיק קרא פעמים ואמר **וכל** אשה חכמת לב וגו' וכן **וכל** הנשים אשר נשא לבן וגו', דהאי **כל** בא לרבות נשות הערב רב ודוק.

אבל לענ"ד תימה לומר כן, ומה לתבן את הבר, ומה לטמא עם הקדוש, וח"ו לא להם ולהן חלק בבנין בית ה' אלהינו, וזו לשון רז"ל בספר הזהר הקדוש ח"ב (דקצ"ה ע"א): "תא חזי בקדמיתא כתיב מאת כל איש אשר ידבנו לבו, לאכללא כלא, בגין דבעא קב"ה למעבד עובדא דמשכנא מכל סטרין במוחא וקליפא, ובגין דהוו אינון **ערב רב** בגווייהו אתמר מאת כל איש אשר ידבנו לבו, לאכללא לון בינייהו דישראל דאינון מוחא, וכולהו אתפקדו, לבתר סטא זינא לזיניה, ואתו אינון ערב רב ועבדו ית עגלא וכו', **אמר קב"ה מכאן ולהלאה עובדא דמשכנא לא יהא אלא מסטרא דישראל בלחודייהו**, מיד ויקהל משה את **כל עדת בני ישראל** וגו', מאן אתר כניש לון, אלא בגין דהוו אינון ערב רב בינייהו, אצטריך משה לאתכנשא לון וליחדא לון מבינייהו" ע"ש.

ושם בספר הזהר הקדוש (דקצ"ו ע"א): "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל, אהדר לון כמלקדמין עובדא דמשכנא, אמר רבי חייא כולא כמה דאתמר, **ועובדא דמשכנא לא אתעביד אלא מישראל בלחודייהו ולא מאינון ערב רב**, בגין דאינון ערב רב אמשיכו ליה למלאך המות לנחתא לעלמא, כיון דאסתכל משה ביה **אשדי לאינון ערב רב לבר, וכניש לון לישראל בלחודייהו**, הדא הוא דכתיב ויקהל משה את כל עדת בני ישראל".

ועוד בספר זהר הקדוש ח"ג (דרל"ז ע"ב): "קחו מאתכם תרומה, תא חזי בקדמיתא כתיב מאת כל איש אשר ידבנו לבו, כולא בכלל, כיון דאינון ערב רב עבדו דא [עגל], ומיתו מנייהו אינון דמיתו, בעא קב"ה לאתפייסא בהדייהו דישראל אמר לון אתחברו כולכו לסטר חד, הדא הוא דכתיב ויקהל משה את כל עדת בני ישראל, בלחודייהו, אמר לון בני בכון אנא בעי למשרי עמכון תהא דיורא דילי, ועל דא קחו מאתכם תרומה, מאתכם ולא מאחרא, לא בעינא דתהא שתופא לאחרנין בהדי ולא בהדייכו ובגין דא כולהו [ערב רב] אשתציאו".

ושם ברעיא מהימנא ח"ג (דרל"ז ע"ב): "מה כתיב **קחו מאתכם תרומה לה' ולא מערב רב**, דלא אתקריאו קהלה וחבור, עד דאתעבר מנהון ערב רב ככיכול בזמנא דמתערבין בינייהו כאילו לא הוו גוי אחד, ובגין דא קחו מאתכם תרומה ולא משותפו אחרא דלא בעינא לשתפא אחרנין ביני ובינייכו, ולא עוד אלא כד ערב רב אינון מעורבין בישראל מה כתיב היו צריה לראש, וישראל בתר דמתעברי מנייהו אלין מה כתיב שאו את ראש כל עדת בני ישראל" עש"ב.

הרי לנו מפורש במקומות הרבה בספר הזהר הקדוש שח"ו לא השתתפו הערב רב בנדבת בנין המשכן, ותימה שהגאון האדר"ת ז"ל לא זכר לריגע קט מכל זה וצ"ע.

ופשיטא דאין לחלק בין ערב רב הזכרים שהם אכן לא השתתפו בנדבת המשכן, אבל נשותיהם כן השתתפו, דמאי שנא, וזיל בתר טעמא, הן שקץ, ונשותיהם שרץ וכו', וז"ב.

עכשיו זכינו לאור גדול ויצא לאור פירוש התורה לרבינו אלעזר מגרמיזא ז"ל בעל הרוקח, וראיתי שם (ל"ה י' דף קפ"ז) שכתב: "חכם לב בכס יבאו ויעשו, בגימטריא **בכס ולא בערב רב**, לפי שהם גרמו לעשות העגל", שוב ראיתי לגאון חיד"א ז"ל בספר נחל קדומים (פרשת ויקהל) שהביא כזאת משם ליקוטי גאוני קמאי, ועיין גם בספר נפש כל חי (מערכת מ' אות ס"א) ודוק היטב.

עוד רמז נאה בזה מצאתי שכתב בספר שפתי כהן על התורה שמות (שם פרשת ויקהל דקי"ח ע"ד):
"קחו מאתכם וגו', בגימטריא עם שתי המלות חוץ מערב רב" ודוק היטב.

ג. בענין והנשאם הביאו את אבני השהם

שמות (ל"ה כ"ז): "והנשאם הביאו את אבני השהם ואת אבני המלאים לאפוד ולחושן, ואת הבשם ואת השמן למאור ולשמן המשחה ולקטרת הסמים".

ופירש רש"י ז"ל: "אמר רבי נתן מה ראו נשיאים להתנדב בחנוכת המזבח בתחילה ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחילה, אלא כך אמרו נשיאים יתנדבו ציבור מה שמתנדבין ומה שמחסרין אנחנו משלימין אותו, כיון שהשלימו ציבור את הכל שנאמר והמלאכה היתה דים, אמרו נשיאים מה עלינו לעשות הביאו את אבני השהם וכו', לכך התנדבו בחנוכת המזבח בתחילה, ולפי שנתעצלו מתחילה נחסרה אות משמם והנשאם כתיב", וכן כתב רש"י ז"ל בפירושו לספר במדבר (ד' ג'), ומקור הדברים בספרי (פרשת נשא שם) ע"ש.

ועיין מדרש במדבר רבה (פ"ב ס"ז): "ויקריבו נשיאי ישראל, למה נזדרזו הנשיאים לבוא ולהקריב תחילה, ובמלאכת המשכן נתעצלו ולא הביאו אלא אבני שוהם ואבני מלואים באחרונה, לפי שבשעה שאמר משה כל נדיב לב יביאו תרומת ה' למלאכת המשכן ולא אמר לנשיאים, היה רע בעיניהם על שלא אמר להם להביא, אמרו יביאו העם מה שיביאו, ומה שיחסרו נמלא אנחנו, שמחו כל ישראל במלאכת המשכן והביאו בשמחה כל נדבה ובוריוות, ראה מה כתיב ויבאו האנשים על הנשים שהיו דוחקות זה על זה ובאים אנשים ונשים בערבוביא, ולשני בקרים הביאו כל הנדבה שנאמר והם הביאו אליו עוד נדבה בבוקר בבוקר וכתיב והמלאכה היתה דים וגו'.

לאחר שני הימים בקשו הנשיאים להביא נדבתם, ולא יכלו, שכבר צוה משה ויעבירו קול במחנה לאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש, וגו' והיו הנשיאים מצירים על שלא זכו בנדבת המשכן, אמרו הואיל ולא זכינו בנדבת המשכן, ניתן בבגדי כהן גדול הדא הוא דכתיב והנשיאים הביאו את אבני השוהם וגו'. אמר הקב"ה בני שנזדרזו יכתב שהביאו והותר, והנשיאים שנתעצלו חסרו אות אחת משמם, שכן כתיב והנשיאים חסרו יו"ד, כיון שנגמר המשכן הקדימו והביאו קרבן בוריוות הדא הוא דכתיב ויקריבו נשיאי ישראל וגו', אמרו הרי השעה שנקריב קרבנות בשמחה ששרתה שכינה במעשה ידינו, כיון שנעשה המשכן ולא היה חסר כלום אמרו מה יש לנו להביא הלכו והביאו עגלות שיהיו נושאים עליהם את המשכן" וכו'. עד כאן דברי המדרש ז).

ורבינו בעל הטורים ז"ל (שמות שם) כתב: "והנשאם, שנים, הכא חסר, וביהושע (כ"ב ל"ב) וישב פינחס והנשיאים מלא, אלו שנתעצלו בנדבת המשכן לכן הוא חסר, אבל אותם שנזדרזו להשלים בין השבטים ובני ראובן וגד לכך הוא מלא דמלא" עכ"ל.

וראיתי לגאון האדר"ת ז"ל בפירושו על בעל הטורים עטרות אד"ר (שם דף קל"ו) שכתב: "לא ידעתי מנא ליה שהנשיאים נתעצלו" עכ"ל.

ובעניותי איני מבין, שהרי דברי בעל הטורים הם דרשת חז"ל בספרי שהביאה רש"י ז"ל בשני מקומות וכנ"ל, ודרשת רז"ל במדרש במדבר רבה, וצ"ע.

ד. בענין מנין הכרבים

שמות (ל"ז ז'): "ויעש שני כרבים זהב מקשה עשה אתם משני קצות הכפרת", ועיין שם בתרגום ובמפרשים ז"ל.

וראיתי לרבינו אלעזר מגרמייזא ז"ל בעל הרוקח בפירושו לתורה הנדפס עכשיו שכה כתב שם (דף ק"צ): "ו' פעמים נאמר כרוב, הכרבים, כרבים, וכן ו' מעלות לכסא" עכ"ל.

ולא הבנתי הדברים, שאם אתה בא למנות מספר הפעמים שנזכר בתורה **כרוב כרובים הכרבים**, אתה מוצא הרבה יותר, עיין שמות (כ"ה, י"ח וי"ט) ד"פ, ושם (כ"ה כ' וכ"ב) ג"פ, ושם (כ"ו א' ול"א), ושם (ל"ו ח', ול"ה), ובמדבר (ד' פ"ט), ועולה מנינן סך הכל **י"ח פעמים**, צא וראה.

שוב התבוננתי וחושבני שכך כוונת בעל הרוקח ו' פעמים נאמר כרוב הכרובים כרבים, **כאן בפרשת עשייתן דייקא**, אבל לא לכל התורה נתכוין, ואכן כך כתוב שם: "ויעש שני כרבים זהב מקשה עשה אתם משני קצות הכפרת, **כרוב** אחד מקצה מזה, ו**כרוב** אחד מקצה מזה, מן הכפרת עשה את **הכרבים** משני קצותיו: ויהיו **הכרבים** פרשי כנפים למעלה, סככים בכנפיהם על הכפרת, ופניהם איש אל אחיו, אל הכפרת היו פני **הכרבים**", והרי עולה מספרן לשש, ולזה נתכוין בעל הרוקח ז"ל, אלא שקיצר בלשון ודוק היטב.

חידו"ת פרשת פקודי

א. בענין הכיור

תשס"ב.

שמות (מ' ט'): "ולקחת את שמן המשחה, ומשחת את המשכן ואת כל אשר בו, וקדשת אתו ואת כל כליו והיה קדש, ומשחת את מזבח העולה ואת כל כליו, וקדשת את המזבח, והיה המזבח קדש קדשים, ומשחת את הכיור ואת כנו וקדשת אתו".

ובלמדי הדברים נתעוררתי בס"ד, דעל המשכן וכל אשר בו אמרה התורה, וקדשת אותו ואת כל כליו והיה קודש, ועל מזבח העולה וכל כליו אמרה התורה, וקדשת את המזבח והיה קדש קדשים, [וכן הוא לעיל כ"ט ל"ז]. ואילו על הכיור אמרה התורה רק ומשחת את הכיור ואת כנו וקדשת אותו, ותו לא, ולא נאמר בכיור לא והיה קדש, ולא והיה קדש קדשים, כמו בשאר, וצ"ב. עוד ראיתי עכשיו דלעיל (ל' כ"ה) כתוב: "ועשית אותו שמן משחת קדש וגו', ומשחת בו את אהל מועד ואת ארון העדות, ואת השלחן ואת כל כליו, ואת המנורה ואת כליה, ואת מזבח הקטרת, ואת מזבח העולה ואת כל כליו, ואת הכיור ואת כנו, וקדשת אותם, והיו קדש קדשים כל הנגע בהם יקדש", ופשט המקראות מורה דהאי "והיו קדש קדשים" קאי על כל האמור לעיל, דהיינו אהל מועד וארון העדות, והשלחן וכליו, והמנורה וכליה, ומזבח הקטרת, ומזבח העולה וכליו, והכיור וכנו, ואם כן לא רק מזבח העולה הוא קודש קדשים, ככתוב בפרק מ' הנ"ל, אלא כולם ואפילו כיור וכנו, וכן מתבאר בדברי הרמב"ם בהלכות פסולי המוקדשין שהבאתי לקמן וצ"ב. [ומה שבמזבח הקטרת לא נזכר במקרא דלעיל "כליו" - נתבאר היטב בס"ד בחיבורי הדר יעקב ח"ג (סימן י') עש"ב].

וזו לשון רבינו הטור ז"ל בפירושו הארוך שמות שם (מ' י'): "והיה המזבח קדש קדשים. אף על פי שהיה עומד בחצר, קורא אותו קדש קדשים, בעבור שמקריבין בו גם קדשי קדשים, ובמשכן אמר והיה קדש, כי לא נקרא ממנו קדש קדשים אלא מקום הארון, כדכתיב (לעיל כ"ו ל"ג) והבדילה הפרכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים. אי נמי קורא למזבח קדש קדשים בעבור שמקדש אחרים, כדכתיב (לעיל כ"ט ל"ז) כל הנוגע בו יקדש" עכ"ל, והן הם דברי רבינו הרמב"ן ז"ל בביאורו לתורה שם.

הרי שרבינו הרמב"ן ז"ל הרגיש מדוע כאן המשכן נקרא "קודש", ואילו מזבח העולה נקרא "קדש קדשים", והסביר או משום שמקריבין בו קדש קדשים, או משום שמקדש אחרים כנ"ל, ובעניתי יש לי להבין דהטעם הראשון שנקרא מזבח העולה קדש קדשים משום שמקריבין עליו קדשי קדשים, והנה מצינו גבי מזבח הקטרת בספר שמות (ל' א'): "ועשית מזבח מקטר קטרת עצי שטים תעשה אתו וגו', לא תעלו עליו קטרת זרה, ועולה ומנחה ונסך לא תסכו עליו, וכפר אהרן על קרנתיו אחת בשנה מדם חטאת הכיפורים אחת בשנה יכפר עליו לדרתיכם, קדש קדשים הוא לה", הרי שגם מזבח הקטרת עם שאסור בלאו להקריב עליו עולות ומנחות, נקרא "קדש

קדשים הוא לה" כנ"ל, וצ"ב. ויחידוש מופלא ראיתי לגאון מלבי"ם ז"ל שם שפירש קדש קדשים הוא לה', דקאי על אהרן הכהן וככתוב בספר דברי הימים א' (כ"ג י"ג): "ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים", ולא קאי על המזבח ע"ש, ועיין בספר משך חכמה שמות (כ"ו ל"ג, ול' י"ו) ודוק].

והטעם השני שכתב הרמב"ן ז"ל שהמזבח נקרא קדש קדשים כיון שמקדש אחרים, ובעניותי יש לי להבין, שהרי כל כלי שרת מקדשים, וכדפירש רש"י ז"ל לעיל שם (ל' כ"ט): "וקדשת אותם והיו קדש קדשים, משיחה זו מקדשתם להיות קדש קדשים, ומה היא קדושתם כל הנוגע וגו', כל הראוי לכלי שרת משנכנס לתוכו קדוש קדושת הגוף להפסל ביוצא ולינה וטבול יום ואינו נפרה לצאת לחולין, אבל דבר שאינו ראוי להם אין מקדשין, ושנויה היא משנה שלימה (עיין זבחים פ"ג ב') אצל מזבח מתוך שנאמר כל הנוגע במזבח יקדש שומע אני בין ראוי בין שאינו ראוי, תלמוד לומר כבשים, מה כבשים ראויים אף כל ראוי", וזו לשון הרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול הלכות פסולי המוקדשין (פ"ג ה"ח): "כשם שהמזבח מקדש את הראוי לו, כך הכבש ושאר כלי השרת מקדשין את הראוי להם, שהרי נאמר בכלים כל הנוגע בהם יקדש, משיגיע לכבש דבר הראוי לו לא ירד ואף על פי שנפסל וכן כשיגיע לכלי שרת כל דבר הראוי לו מתקדש ולא יפדה לעולם ואף על פי שנפסל" עכ"ל.

הרי שגם כלי שרת מקדשים, ולכאורה לפי זה היה לו לקרוא כאן גם לכלי השרת "קדש קדשים" כדקרא למזבח העולה, ולא לקרוא להן רק קדש כנ"ל. [ועיין היטב בחיבורי הדר יעקב ח"ג הנ"ל בביאור ענין כלי המשכן, וצרף לכאן].

ומצאתי עכשיו לכהן הגדול מאחיו, הגאון המובהק רבינו מאיר שמחה ז"ל, בספרו המופלא משך חכמה שמות שם שכה כתב: "והיה המזבח קדש קדשים - לעיל כ"ט ל"ז פירש כל הנוגע במזבח יקדש, שמקדש פסולים ליקרב, אבל רק בראוי לו, כדאמר בזבחים (פ"ג ב'), את שאינו ראוי לו לא מקדש, למעט קמצים שלא נתקדשו בכלי. אמנם כלי שרת, ומזבח פנימי מקדשים אף שאינו ראוי, כדאמר בזבחים שם (כ"ז ב') ע"ש, לכן המזבח הוא קדש לקדשים, הא הנך דלא קדשי, כמו קמצים שלא נתקדשו בכלי, אינם קדושים עליו, אבל בשאר כלי המשכן כתיב והיה קדש, שמקדש אף מי שאינו ראוי לו, כקמצים שלא נתקדשו בכלי" עכ"ל. ודפח"ת.

הרי שגם הוא ז"ל הרגיש בשינוי במקראות, וכדכתיבנא, אלא שלכאורה דבריו בהיפוך מדברי הרמב"ן ז"ל, שכתב דהמזבח הוא קדש קדשים, כלומר קדש "לקדשים דווקא, אבל כלי השרה היו קודש לקדש הכל אף שאינם ראויים, ולפי זה "והיה קודש" האמור, עדיף ומעולה מ"קדש קדשים", ותן דעתך היטב במקראות שהבאתי לעיל, ועיין.

ב. בענין סך פסוקי פרשת פקודי והמסתעף

תשנ"ד.

בחומשים המצויים מודפסים בכל סוף פרשה ופרשה, סך הפסוקים הנמצאים בפרשה, וגם סימן לדבר, כגון בסוף פרשת בראשית כתוב: "קמ"ו [פסוקים] אמציה, יחזקיהו סימן",

חידו"ת פרשת פקודי | מגיד דבריו ליעקב

כו

ובסוף פרשת נח כתוב: קנ"ג [פסוקים] בצלאל סימן, אבי יסכה לוט", וכן בסוף פרשת לך לך קכ"ו [פסוקים] נמלו סימן, מכבדים סימן". נמולו הוא סימן מסוף הפרשה שם "וכל אנשי ביתו וגו' נמלו אותו", ומכבדים הוא שם אדם הנזכר בספר עזרא (י" מ'), ועיין מנחת שי שם. [וכמנהג בעלי הסימנים כשהם נותנים שני סימנים לסך פסוקי הפרשה האחד הוא תיבה מהפרשה, ואחד הוא שם של מאן דהו, תן לבך לדבר ותמצא כן].

ולפי שעה לא אדע מי הם נותני הסימנים, אבל קרוב לודאי אצלי שהם רבותינו חכמי המסורה נ"ע שספרו אותיותיה של תורה, ועיין היטב בפירוש החסיד רבינו יונה גירונדי ז"ל בביאורו למסכת אבות (פ"ג מ"ז דף מ"ח) על המשנה מסורת סייג לתורה, שכה כתב: "מסורת סייג לתורה, מסורת אלו מלא וחסר והטעמים שמסרו חכמים לתלמידיהם, והם סייג לתורה שבכתב, שלא תמצא הספרים חלוקים כי אם במקומות מעטים, מה שאין כן בספר התלמוד כי בכמה מקומות הגרסאות מתחלפות, גם בכל יום ויום הסברות מתחדשות ומהם כותבים הגירסה על פי דעתם וניתנה רשות לחבל, כי ספר שלם אין בארץ אשר לא יחטא ותולין הטעות על הספר לא על דעתם", ודוק.

והפלא הוא שבסוף פרשת פקודי כלל וכלל לא נמצא סימן לסכום פסוקי הפרשה, שהוא צ"ב פסוקים, והרבה הייתי מהרהר בדבר, ולא מצאתי טעם הגון להשמטת הדבר. [ומצאתי רבינו אלעזר מגרמיזא ז"ל בעל הרוקח בפירושו לתורה במדבר (ד' ג' דף כ"ו): "עגלות צב, על שם צ"ב ימים משיצאו ממצרים עד העגל, וכנגד צ"ב פסוקים בפרשת פקודי" עכ"ל, ודוק היטב].

ומדי דברי בזה עם ידידי היקר חו"ב ר"א גרינבוים שליט"א העירני שכבר עמד בזה בספר תפוחי חיים על טעמי המקרא (בקונטרס סימנים דאורייתא דף קע"ב) וכתב שברוב ככל החומשים אין סימן לפסוקי פרשת פקודי, ורק בחומש עם פירוש הגאון מלבי"ם ז"ל נמצא "אצא" סימן, עיין שם.

עוד הביא שם בתפוחי חיים שמועה מגאון גדול זצ"ל שאמר לו שבחומשים הישנים היה כתוב פרשת פקודי בלי כל סימן, וזה עצמו היה הסימן, דהיינו "בלי כל" בגימטריא צ"ב שהוא סכום פסוקי הפרשה, והמדפיסים לא הבינו את כוונת סימן זה על נכון וחשבו שאין כל סימן לפרשה זו, והשמיטו הדבר, אבל טעות היתה בידם, שכוונת הכותב היתה שהסימן הוא בלי כל שמספרו צ"ב כמספר פסוקי הפרשה וכנ"ל, והוסיף אותו גדול ז"ל שראה בספר ישן מכמה מאות בשנים שכבר העיר על זה, ועל כל פנים מזה מוכח שהסימנים הם עתיקים מאד ולא מדורות האחרונים" ע"ש.

והנה אם קבלה היא, נקבלה באהבה ובספר פנים יפות, אבל בעניותי השערה זו תמוהה היא אצלי, שהמעיין בסימני מספר הפסוקים שיש בפרשה יראה שתמיד וכמעט בלא יוצא מן הכלל, הסימן למספר הפסוקים הוא שם של אישיות הנזכרת במקרא, צא ועיין, לדוגמא אביא שבספר שמות בכל הפרשיות ניתנו סימני סך הפסוקים בשמות אנשים עיין שם. [ועיין בדברינו לקמיה שהרחבנו בזה].

וברקתי וראיתי שבכל פרשיות התורה נתנו חכמי המסורה סימן בשם של "אדם" מהתנ"ך, (או שם "מקום" כמו בפרשת וישב, ופרשת שלח), ויש פרשיות שהסימן הוא תיבה מהפרשה, כמו

בפרשת תולדות נתנו סימן "עלו" והוא תיבה מהפרשה (ופרקת עלו מעל צוארך), בפרשת צו נתנו סימן צו, והוא גם מהפרשה, בפרשת נצבים נתנו סימן "לכבו" והוא מהפרשה, ודוק.

ולפי מה שבדקתי לא מצאתי רק במקום אחד שהביאו סימן מתיבה שאינה נזכרת בתנ"ך, והוא בפרשת וישלח שיש בה קנ"ד פסוקים ונתנו סימן "קליטה", אבל בכל שאר הפרשיות לעולם סימן סך הפסוקים הוא או שם של אדם, או תיבה מהפרשה, צא וראה. [ועיין לקמיה מ"ש בזה].

ולבן רחוק אצלי שלסך צ"ב פסוקי פרשת פקודי נתנו הסימן "בלי כל", שלא נזכר כלל בתנ"ך, ומה גם שיכלו לתת סימן "לבני" שהוא שם של אדם, לבני בן גרשון (שמות ו' י"ז) ומספרו צ"ב, לכן כל הענין צ"ב.

ואם אכן כנים אנחנו בזה, אזי גם סימן סך הפסוקים הנמסר בחומש עם פירוש הגאון מלבי"ם ז"ל שהוא "אצא", גם כן דוחק, דעדיף היה הסימן "לבני" וכנ"ל, וצ"ב.

ובאמת צל"ע מה שנתנו חכמי המסורה ז"ל בפרשת וישלח שם סימן "קליטה" וכנ"ל, ויש להבין מדוע הוזקקו לזה, אחר שתיבה זו (קליטה) אינה נזכרת כלל בתנ"ך כנ"ל, והרי יכלו להביא שם של בן אדם והוא "אביאסף", שהיה מבני קרח הנזכר בספר שמות (ו' כ"ד), שעולה קנ"ד, או סימן מהתנ"ך כמו "ההמון הגדול" (נזכר ג"פ בתנ"ך), או "יחלנו לך", או "אינן בה מום", שכולם עולים בגימטריא קנ"ד ונזכרים בתנ"ך, ומדוע חכמי המסורה נטו מזה ומזה, ובחרו בתיבה שאינה נזכרת כלל בתנ"ך, וצל"ע.

ולתריץ ולומר ש"קליטה סימן" שאמרו חכמי המסורה, הכוונה לאותו אדם הנקרא "קליטא" בספר עזרא (י' כ"ג) ובספר נחמיה (ח' ד' ו"א) ע"ש, לענ"ד רחוק הוא, אחר שקליטא אינו עולה בגימטריא קנ"ד, ולומר שחכמי המסורה החליפו קליטא (בא') לקליטה (בה') כדי שיעלה החשבון במכוון, לא ניתן להאמר לענ"ד וד"ב.

כמו כן יש להבין שבפרשת כי תבא שסך הפסוקים שם הוא קכ"ב, הביאו חכמי המסורה תיבה מהתנ"ך והיא "לעבדיו", ותיבה זו אינה לא שם בן אדם ולא תיבה מהפרשה, ולא ידעתי מה נשתנה סימן זה משאר הסימנים.

ובפרט קשה וצריך טעם שהרי סך הפסוקים דפרשת כי תבא שהוא קכ"ב, הוא ממש כמו סך הפסוקים דפרשת ויקהל העולה קכ"ב, ושם אכן חכמי המסורה נתנו סימן "סנואה", שהוא שם בן אדם כמפורש בספר נחמיה (י"א ט'), ועיין עוד שם (ג' ג') ועזרא (ב' ל"ה), ומדוע כאן בפרשת כי תבא לא נקטו בשם זה.

ובררך אפשר חשבתי לומר שחכמי המסורה ז"ל רצו לתת סימן שונה לכל פרשה, כדי שלא יבואו לטעות ולהחליף, ואם יהיה סימן אחד השווה לכמה פרשיות, יכול הדבר לגרום לטעות ושיבוש, ולכן העדיפו לתת לכל פרשה סימן בפני עצמו, ולא רצו לחזור על סימן אחד פעמים. [ויתכן שטעם אחר היה להם לחכמי המסורה ז"ל].

והיינו טעמא דהסימן דפרשת חיי שרה שיש בה ק"ה פסוקים הוא "יהודע", ואילו הסימן דפרשת בא שגם שם יש ק"ה פסוקים, הוא "ימנה", ואילו הסימן דפרשת דברים שגם שם יש ק"ה פסוקים, הוא "מלכיה" ודוק.

חידו"ת פרשת פקודי | מגיד דבריו ליעקב

כה

ושם בפרשת תולדות שיש בה ק"ו פסוקים נתנו חכמי המסורה סימן מהפרשה "עלו" (ופרקת עלו מעל צוארך), ולא בחרו בשם של בן אדם, ואילו בפרשת ויגש שגם בה יש ק"ו פסוקים נתנו סימן אחר "יהלאל" ודוק.

והוא הדין והוא הטעם דהסימן דפרשת וישב שיש בה קי"ב פסוקים הוא "יבק", ואילו הסימן דפרשת מטות שגם שם יש קי"ב פסוקים הוא "בקי" ו"יק"ב" ו"עיבל", ולא נתנו סימן "יבק" כנזכר בפרשת וישב ודוק. [וצ"ב מדוע נתנו שם שלשה סימנים].

ובפרשת ויקרא שיש בה קי"א פסוקים נתנו חכמי המסורה "דעואל" סימן, ובפרשת עקב שגם בה יש קי"א פסוקים, נתנו חכמי המסורה סימן חדש, והוא "יעלא" סימן, והכל מהטעם שכתבנו לעיל.

ובן נמי בפרשת תרומה שיש שם צ"ז פסוקים נתנו חכמי המסורה שני סימנים, הראשון "סלוא", והשני "יעיו" (תיבה מפרשת תרומה), ואילו בפרשת שופטים שגם בה יש צ"ז פסוקים נתנו סימן "סלוא" ודוק. [אלא שקשה ששם יכלו לתת סימן חדש לגמרי והוא "מלוד", שם בן אדם הנזכר בספר עזרא (י כ"ט ול) ונחמיה (י' ה' וכ"ח), ועיין דברי הימים ב' (ו' כ"ט) וצ"ע].

ובזאת בפרשת משפטים שיש בה קי"ח פסוקים נתנו שני סימנים, הראשון "עזיאל" סימן, והשני "חנני" סימן, ואילו בפרשת ואתחנן שגם שם יש קי"ח פסוקים נתנו סימן עזיאל ודוק.

אלא שעדיין קשה שבפרשת בראשית שיש בה קמ"ו פסוקים נתנו בה חכמי המסורה שני סימנים, הראשון "אמציה" והשני "חזקיה", ובפרשת מקץ שגם בה יש קמ"ו פסוקים, חזרו ונתנו ממש את אותם שני סימנים, "אמציה" ו"חזקיה", ודוחק לומר שלכן הוסיפו שם סימן שלישי "ויהיה לי לעבד" שהוא פסוק מפרשת מקץ.

ותו צריך להבין דבפרשת חקת שיש בה פ"ז פסוקים, ואין שום פרשה אחרת בתורה שיש גם בה פ"ז פסוקים, ונתנו שם חכמי המסורה שלשה סימנים, למידב"א (והוא מהפרשה שם), "ימואל", והשלישי "עזי", וכולי האי למה לי וצ"ע.

והיודע עוד בענין זה ויכול להאיר עיני, אבקשו שלא ימנע בר ויודיעני, כי הדברים חדשים, וכמעט אין מי ששם ונותן לכו לחלק זה של תורתינו, וגם איני יודע מי מרבותינו חכמי ישראל ז"ל עסק וכתב בזה שנוכל לעיין בספריו בענינים הללו.

תוספת בשעת ההדפסה:

בא לידי בהשאלה ספר קרית ספר ח"ב מרבינו המאירי ז"ל, וראיתי שעמד במנין הפסוקים בכל פרשה ופרשה בחמשה חומשי תורה, והוא ז"ל נתן סימן משמות בני אדם לכל פרשיות התורה, ולפרשת פקודי שיש בה צ"ב פסוקים, ובספרים שלנו אין כל סימן, ואני הצעתי שם אדם "לבני" כנ"ל, הנה בספר הרב המאירי שם (ד"ס ע"ב) נתן סימן בשם אדם "עזיה" ודוק היטב.

עוד ראיתי לו שם (דל"ח רע"ב) שעל סך הפסוקים דבפרשת וישלח קנ"ד כבר הוא כתב ונתן הסימן שם אדם "אביאסף", וכדכתיבנא בס"ד אנא לעיל, ובאמת צ"ע וצריך טעם מדוע חכמי המסורה לא כתבו כן וכנ"ל.

ועל סך הפסוקים דפרשת וישב נתן הרב המאירי (שם ד"מ רע"א) סימן בקי, ולא יבק, אלא שמנהגו של הרב המאירי לתת אותו סימן לכמה פרשיות, לדוגמא לפרשת תולדות, ולפרשת ויגש, ולפרשת בא, שבכולם סך הפסוקים שוה ק"ו נתן הרב המאירי סימן שוה "יהלאל" ודוק. [ומזה אתה שומע דלא שמיע ליה להרב המאירי ז"ל טעמא דילן הנ"ל, לנמק מה שחכמי המסורה נותנים כל פעם סימן אחר, ודע נוסח ספרים דילן דבפרשת בא יש רק ק"ה פסוקים ולא ק"ו כספר הרב המאירי ז"ל].

ועוד ראיתי שם בספר קרית ספר שעל פרשת כי תבא סוך הפסוקים בה ככ"ב, וחכמי המסורה כתבו לסימן הפסוקים תיבת "לעבדיו", והערתי לעיל שאינה לא שם אדם ולא מהפרשה, ואילו הרב המאירי שם (דצ"ו רע"ב) כתב סימן בשם אדם "מכבני", הוא הנזכר בדברי הימים א' (י"ב י"ד) ע"ש, וגם זה פלא מדוע חכמי המסורה לא נתנו סימן זה.

והתבוננתי שבכמה מקומות הסימן שהרב המאירי ז"ל נותן בשם אדם, חלוק הוא מחכמי המסורה, כמו למשל בפרשת נח שיש בה קנ"ג פסוקים, וחכמי המסורה נתנו סימן "בצלאל", והרב המאירי ז"ל נתן סימן "חלקיה" עיין שם.

ובן שם פרשת וירא שיש בה קמ"ז פסוקים, וחכמי המסורה נתנו סימן "אמנון", והרב המאירי ז"ל נתן סימן "כונייהו", ובפרשת יתרו שיש בה ע"ב פסוקים, נתנו חכמי המסורה סימן "יונדב", אבל הרב המאירי ז"ל נתן סימן "אליאל", ויש עוד כמה פרשיות כאלה, ובפרשת ויחי יש פ"ה פסוקים וחכמי המסורה נתנו סימן פ"ה אל פה, והרב המאירי ז"ל נתן סימן "ימל"ה", עיין בו.

ומבלל הדברים חוכך אני שהסימנים הנ"ל שיש בספרים שלנו לאו חכמי המסורה נתנו, שאם מוצאם מחכמי המסורה הנודעים בן אשר וכו', מדוע ראה הרב המאירי ז"ל לתת סימנים משלו, וכי כעורה מה ששנו חכמי המסורה, ומה ראה הרב המאירי ז"ל לנטות מדעתם הרחבה, אלא לאו מחכמי המסורה הידועים והמפורסמים יצאו סימנים אלו רצ"ב.

אבל היותר נראה שסימנים אלו אכן מחכמי המסורה יצאו, אלא שלא באו בשלמותם לידי הרב המאירי ז"ל ולא ראם, וכמו שמצינו שיש הרבה שמביאים "מסורות" מכתב יד שלא היו אצל שאר רבותינו, וזה מצוי בכתבי הרב מנחת שי והרב הרוו"ה ז"ל, ולכן הוזקק הרב המאירי ז"ל לתת בה סימנים מדיליה, ועיין.

ועכשיו מצאתי בספר היקר מסורת התורה והנביאים (דף י"ג) שכתב: "חכמי טבריה אחר חתימת התלמוד ספרו ומנו תיבות הפסוקים ופרשיות שבכל כ"ד ספרי קדש, ומסרו לנו סימנים שם אדם שהוא בנגימטריא כמספר אותיות הפרשה". [מה שכתב "אותיות" הפרשה, נראה טעות סופר, וצריך לומר "תיבות" הפרשה ודוק].

הרי שנקט בפשיטות תרתי, חדא שסימנים אלו מחכמי המסורה הם, ותו ושהסימנים הם שמות בני אדם, והיינו כדכתיבנא בכולא בס"ד.

ובבר כתבתי לעיל שאיני יודע בענין זה מאומה, ולא שמעתי ולא קבלתי בה מרבותי, וגם אין הספרים העוסקים בחכמה זו מצויים אצלי, וכל המעמיד דברים אלו בקרן אורה ישא ברכה

חידו"ת פרשת פקודי | מגיד דבריו ליעקב

מאת ה', ועיין מה שהבאתי בס"ד מדברי רבנן נ"ע בהקדמת חיבורי זרע חיים וצרף לכאן, ודוק היטב.

* * *

אמר הצעיר יעקב חיים סופר נר"ו, מהדורה קמא ממאמרי זה זכיתי ת"ל ונדפס בקובץ התורני היקר "בית אהרן וישראל", וקבלתי מכתב מאיר עינים מידידי הרב חו"ב רבי צבי הלפרין שליט"א מברוקלין והנני מעתיק מדבריו בקצרה.

ראה ראיתי מאמר מעכ"ת הי"ו בקובץ "בית אהרן וישראל", בענין סימני הפסוקים בסוף כל פרשה, ושם כתב מעכ"ת "היודע עוד בענין זה אבקשו שיודיעני", ולכן לעשות רצונך חפצתי, כפי מיעוט ידיעתי.

בחיבורות הסימנים כתב בספר מבין חידות על המסורה (דף ט"ז, נדפס באמסטרדם תקכ"ה, וצולם בירושלים תשל"ג): "אני טרם אכלה לדבר, אציגה פה מה שמצאתי בספר מגלה עמוקות (אופן נ"ז) "ולכן נרמז בנעלם של משה (מ"ם שי"ן ה"א) גימטריא מיכאל, רוצה לומר כל זמן שהיה משה חי, לא היה מיכאל יכול להנהיג את ישראל, שעל שאמר הקב"ה הנה אנכי שולח "מלאך" לפניך והוא מיכאל, אמר משה אם אין פניך הולכים אתנו אל תעלנו מזה, כמבואר במדרש שמות רבה, אבל כשנעלם משה אז בא מיכאל" עכ"ל. [וכעין דרוש הנ"ל מובא בספר חנוכת התורה החדש, הנקרא גם אוצר הרב רבי העשיל, פרשת תצוה].

מערתה בין תבין את אשר לפניך במסורה בחומשים, שבסוף פרשת תצוה ציינו מנין הפסוקים "ק"א", ונתנו סימן "מיכאל", כי לא לחינם מסורת ארשת סימניהם אשר ניתנו במלות קצרות, כי תחתיהם סודות וענינים נפלאים, לכן אין ראוי להעלים עין מלעיין ומלחקור אחרי עניני סתריהם, אולי יישר בעיני ה' ויצליח לכל משכיל אל כל אשר יפנה, ונבון תחבולות בהם יקנה, ויקויים בנו בקשת המשורר גל עיני ואביט נפלאות מתורתך", עד כאן דברי ספר מבין חידות.

ונראה בודאי שהסימנים יצאו מבעלי המסורה ז"ל, והא ראייה דבעל מנחת שי בספר עזרא (י"מ), שגם מעכ"ת ציין עליו, מביא ראייה מסימן לגירסא נכונה בקרא בתיבת "מכנדבי", ואי נימא שאין הסימנים מבעלי המסורה, איך אפשר להביא ראייה מהם.

אלא דמכל מקום נראה דבאיזה מקומן חלו בהם ידים שהוסיפו ושינו, כגון מה שנדפס בסוף כל חומש מנין הפרקים וחתו סימן עליו, והלא הדבר ידוע שאין חילוק הפרקים ממקור קודש, וכמו שכתוב החכם רבי וואלף היידנהיים ז"ל בספר מודע לבינה (סוף פרשת ויחי) ובמבוא לספר תנ"ך (הוצאת קורן) עיין שם. [אמר יח"ס: כבר כתבתי בזה בחיבורי הנכחי לקמן (סימן רמ"ו אות ב) עיין שם וצרף לכאן].

ומה שתמה מעכ"ת על הסימן של פרשת וישלח "קליטה" סימן, נראה לי שמצאנו כמה פעמים שבעלי המסורה כתבו על פי הקרי ולא הכתיב, וכמו כן יש לומר בסימנים שלא דקדקו אחר הכתיב אלא הקרי, והסימן הוא שם "קליטא" בעזרא (י" כ"ג), ובספר נחמיה (ח, ז. וי, י"א), ואף

על פי שבספרים שלנו איתא קליטא באל"ף בסוף, מכל מקום בעלי המסורה הלכו אחר הקריאה, ובר מן דין איתא במנחת שי בעזרא שם דיש ספרים גירסא בה"א, ואם כן לא קשיא דיש לומר דבעל הסימן גם כן גרס הכי.

ובענין הסימן של פרשת תולדות, "עלו" סימן שתמה מעכ"ת מדוע לא בחרו בשם אדם רק נקטו סימן של תיבה מהפרשה ופרקת עלו מעל צוארך, הנה כמדומני דהיכא שנקטו סימן תיבה מהפרשה, היא תיבה הסמוכה ל**סוף** הפרשה, כמו פרשת ויצא "מחנים" סימן, או פרשת לך "נמלו" סימן, אבל כאן "עלו" אינו סמוך כל כך לסוף הפרשה, לכן נראה לומר לפי דברינו דלעיל דבעלי המסורה לא הקפידו רק על הקרי, אם כן יש לומר דהסימן הוא שם "עלוה" הנזכר בפרשת וישלח (ל"ו מ) ובעל הסימן כתבו חסר ה"א בסוף התיבה.

ואל יהיה הדבר מוזר בעיניכם, כי מצאנו כעין זה שהש"ך יו"ד (סימן שכ"ד סק"ד) כתב בשיעור חלה מ"ג ביצה וחומש, דחלה בגימטריא מ"ג, הה"א בסוף התיבה מרמז לחומש, ובספר יערות דבש ח"ב (דרוש ד' ד"ה אמנם בגוף הדבר, דף ע"ב) מפרש דברי הש"ך כי אותיות אהו"י נאמרות בתנועה גדולה שלפניהם, לכן הרבה פעמים כתב בתורה "נער" וקרינו "נערה", כי הקמץ שתחת הרי"ש מורה על ה', ולכן אין צריך לכתוב הה"א, ולכן חלה כאילו נכתב "חל", וקמץ תחת הלמ"ד היה נקרא חלה בה"א שהוא במספר מ"ג, אמנם הה"א בא לרמז על החומש עכ"ד בקיצור עיני שם.

והנה מעכ"ת תמה על הסימן של פרשת כי תבוא "לעברו" סימן, שאינו שם בן אדם, ואני מוסיף להקשות על הסימן של פרשת ויחי "פ"ה אל פה אדבר בו", שגם כן אינו שם בן אדם ואינו פסוק מהפרשה.

אמנם יש ספר הנקרא "המסורה לתנ"ך", ששה כרכים גדולים, שבו נקבצו כל דברי בעלי המסורות מכל כתבי ידם, והמוציא לאור ספר לא היה מבני ברית, ומסופק הייתי אם אפשר להביא דבריו בבית המדרש, אולם ראיתי בחומש "לימודי השם" לגאון הצדיק רבי יונתן שטייף זצ"ל שמעתיק כל דברי המסורה מן ספר ההוא, ושם בהקדמה הוא כתב: וגם מצאתי דאיתא לידי וזיכני ה' שהמציא לי חיבור גדול ונורא בשם יקרא "המסורה" ג"ח והוא קובץ רוב וכל עניני המסורה על פי כתבי ידות עתיקים, ערוכה וסודרה במערכת אלפא ביתא (הוצאת גינצבורג) וכו', עד כאן לשונו.

הנה הגאון מהר"י שטייף ז"ל נודע ומפורסם בצדקתו וחסידותו וענותותו וכו', וגם חומש "לימודי השם" נתעטר בהסכמות גדולי הדור ההוא, וביניהם בעל מנחת אלעזר, ובעל לבושי מרדכי, נמצא שהגאון הצדיק מהר"י ז"ל שפט בדעתו שמותר וראוי להביא מספר הנ"ל וכו', ונפשט ספיקינו שמותר להביא מדבריו בבית המדרש.

ובספר מסורה הנ"ל (בדפוס צילום הוא בח"ד דף ת"ג) מביא סימנים לכל הפרשיות, ויש שם איזה שינויים מהנדפס בחומשים שלנו, וכנראה ששם הסימנים מדויקים יותר, שכולם הם שמות [בני אדם].

והנה לפרשת כי תבוא הסימן הוא "מכבני", ולפרשת "ויחי" הסימן הוא "ימלה", ולפרשת תולדות הסימן הוא "יהלאל", ולפי זה אין צורך למה שתירצנו לעיל לישב הסימן "עלו"

חידו"ת פרשת פקודי | מגיד דבריו ליעקב

לב

(יהלאל הוא גם כן הסימן לפרשת "ויגש"), ושם איתא גם כן סימן לפרשת פקודי "עזיה", וכן לפרשת וישב במקום "יבק", איתא שם "בקי" שהוא שם אדם. [א"ה ר"ל שבזה אתי שפיר כל המקומות שבכולם נקטו בעלי המסורה שמות בני אדם].

ולא הבנתי מה שכתב מעכ"ת שבפרשת שלח הוי הסימן שם מקום, דהלא הסימן הוא "פלט", והוא שם אדם בספר דברי הימים א' (ב' מ"ז, וי"ב ג') עיין שם.

מעודי נתקשתי בסימן דסוף פרשת צו "צו" סימן, דהלא יש בהפרשה צ"ז פסוקים, ובספר המסורה הנ"ל ציין על הנכון "עובדיה" סימן.

ודע כי בספר המסורה הנ"ל (דף תשט"ו ואילך) יש גם כן רשימה של סימנים בקצת שנויים, וקצתם הם כמו שנמצאו בחומשים שלנו, אבל כנ"ל הסימנים שם נראים יותר מדוייקים.

סוף דבר נראה דבקצת הסימנים שנדפסו בחומשים שלנו חלו בהם ידי המעתיקים, עד כאן דברי ידידי הרב הנ"ל הי"ו,

ובאמת הנני מודה למעלת הרב הנ"ל הי"ו בכרכת יישר חיליה לאורייתא, על שהאיר עיני במקצוע עמום וסתום זה של תורתנו הקדושה, אשר כמעט אין דורש ואין מבקש לו, וספר "המסורה" שזכר לא שמעתי ולא ראיתי מימי, ואתה תחזה.

תדפיס מספר שנות חיים כת"י - ענייני אריכות ימים

סימן צב

יום כיפור קטן

הוא הרהר לרגע, ואמר "יעלה ויבוא", וכשגמר את ברכת המזון - אמר לי בדאגה רבה: לגמרי שכחתי שהיום ראש חדש, ואם כן לא אמרתי היום בערב ראש חדש תפילת יום כפור קטן... אמרתי לו: הרי לא החסרת קריאת שמע, ואף לא שמונה עשרה... ושחק, ולא הגיב, והרגשתי שהוא מאד מאד מודאג ומרוגש, אבל לא ידעתי פשר הדבר...

והנה כעת מבינה אני שזה היה הערב ראש חדש הראשון והיחיד מאז י"ב שנים האחרונות שהחסיר את תפילת יום כפור קטן, ואכן לדאבונו לב בו בחדש, בכ"ה תמוז, נתבקש לישיבה של מעלה...

כל זאת סיפר לי התלמיד חכם היקר הנ"ל שליט"א. והייתי מאד תאב לדעת מה פשר הענין הזה של תפילת יום כפור קטן. והעליתי על הכתב את כל הסיפור הנ"ל, והיה הכתב הזה שמור בכיסי לשעת הכושר שאוכל להראותו לרבינו זצוק"ל, ולשאול ממנו פשר דבר.

והנה אחרי כמה חדשים, בצהרי יום אחד, הייתי אצל רבינו זצוק"ל, והיה אז עידנא דרעוא דרעוין אצלו, ודיבר אתי בהרבה ענינים, ומענין לענין נתגלגל לענין השייך למשפחה הנ"ל, ואז הוצאתי את הכתב הנ"ל מכיסי, ומסרתיו לרבינו זצוק"ל.

רבינו זצוק"ל קרא היטב את כל האמור בו, וענה על אתר: אבוי כי לא ידעתי מפטירתו. ולעצם הענין - אינני זוכר כלום שהיה כאן הבן ושאל וכו', אבל דבר זה יודע

כתב הגאון רמ"מ שולזינגר שליט"א בספר היקר והנחמד פניני רבינו בעל קהלות יעקב (דף ט"ל): "לפני שש שנים, בכ"ה תמוז תשל"ט, נפטר בבני ברק, תלמיד חכם גדול מופלג בשקידת התורה ויראת שמים ממשפחת רם, מגזע פרתמים.

אחרי ה"שבעה" פגשתי את בנו הבכור שליט"א, יבדל לחטו"א, שהוא ר"מ מרביץ תורה. וסיפר לי שישב עם אמו תליט"א ועברו על המגירות שבבית, ומצאו שם בין השאר איזה פתק. שאלה האמא: מה זה? והשיב הבן: לפני י"ב שנה נפטר אחי השלישי של אבא, והיה אבא מודאג מאד מפטירת שלושת אחיו בגיל צעיר רח"ל, ושלח אותי לרבינו הסטייפלר לבקש עצה וסגולה עבורו לאריכות ימים. רבינו קרא את הפתק, והשיב לי: תאמר לאבא שיהיה זהיר בכל ערב ראש חדש להתפלל יום כפור קטן...

כאשר ספרתי זאת לאמא - נדהמה!...

ותאמר עכשיו אני מבינה... מעולם לא אמר לי זאת. אמנם הרגשתי שהוא מקפיד מאד שלא יעבור אף פעם ערב ראש חדש בלא תפילת יום כפור קטן. אמנם כליל ראש חדש האחרון, ראש חדש תמוז, כאשר אכל ארוחת ערב בבית, ובירך ברכת המזון, הרגשתי שמדלג על "יעלה ויבוא" של ראש חדש, ורוצה להגיד "ובנה ירושלים". והערתי לו על כך, והרגשתי - שנדהם!...

והרבה פעמים היה מדבר אתי בכמה ענינים, ומראה לי מכתבים בענינים שונים, וככה יצא שהראה לי יום אחד אחרי התפילה ב"לדרמן" את המכתב הנ"ל. [אמר הכותב: דוק היטב היטב בכל הסגנון המבהיל של הקטע הזה!], אשר כידוע מורנו הבלתי נשכח הרב וולף זצ"ל היה עומד לפני רבינו זצוק"ל בדחילו ורחימו ובהכנעה והתבטלות נוראים, ושאל ממנו כל דבר כאשר ישאל איש באורים ותומים, ואפילו רמז קל של רבינו זצוק"ל היה אצל הרב וולף זצ"ל כהוראה היוצאת מסנהדרין הגדולה בלשכת הגזית, ואילו רבינו זצוק"ל מספר בנוסח כזה: היינו משוחחים בינינו כשני יהודים שכנים טובים במקום ישיבה סמוך באותו בית כנסת ... אהה ואבוי! כי בעונינו חסרנו כל זאת! השי"ת יחבוש לשברנו ומחץ מכתנו ירפא, בב"א].

ואמרת לו להרב וולף זצ"ל: יודע אני שבישיבות היה מקובל שתפילת יום כפור קטן מועילה לבטל גזירות קשות רח"ל. ומיד טילפן או טלגרף הרב וולף זצ"ל את הדבר הזה לידידו הנ"ל בארצות הברית, כי היה סמוך לר"ח, והספיקו לארגן אצלם בארצות הברית תפילת יום כפור קטן, ומאז - המגיפה נעצרה, ויהי לפלא. כך סיפר לי רבינו זצוק"ל. ודוק היטב שתירץ מופת אחד כמופת אחר" עכ"ל.

ומבואר יוצא מפי מופת הדור רבינו הגדול זצ"ל שהרגיל בתפילת יום כפור קטן היא סגולה טובה לבטל גזירות קשות, ואף **גזירת קיצור שנים**, והרגיל בה יזכה לשנות חיים ושלום.

אני: שמקובל מאז ומתמיד בישיבות שתפילת יום כפור קטן היא תפילה טובה המועילה לבטל גזירות קשות רח"ל. וכיון שהלה חשש שמא ח"ו נגזרה עליו גזירת **קיצור ימים** - ממילא יתכן שאמרת לבנו שיהיה רגיל בתפילת יום כפור קטן המועילה לבטל ולהמתיק גזירות קשות רח"ל.

וכאן המשיך רבינו זצוק"ל לדבר בזה. והנני מוסר את הדברים כמעט בסגנונו, ודוק היטב בנוסח הדברים, אשר מאז ומתמיד זה היה סגנונו: לדבר בעונה מופלגה, ולהסיר עצמו מן הענין.

ובך אמר לי רבינו זצוק"ל: - והנה עוד דוגמא יודענא לכך שתפילת יום כפור קטן מועילה לבטל גזירות קשות רח"ל.

הנה כמה שנים אחרי פטירת ה"חזון איש", היתה תקופה קשה ליוצאי ישיבת מיר בארצות הברית, אשר כמה וכמה מהם נפטרו לפתע פתאום **בקיצור ימים רח"ל**, והמצב היה נורא, ולא ידעו לשיט עצות בנפשם.

והנה אחד מהם כתב מכתב לידידו הרב אברהם וולף זצ"ל [המנהל הידוע של הסמינר "בית יעקב" בני-ברק], ותינה לפניו את צרתם הנוראה וביקש ממנו שישאל עצות עבורם. והנה אילו היה ה"חזון איש" חי - כי אז היה מיד נכנס אל ה"חזון איש", ועצתו היתה כאשר ישאל איש בדבר האלהים. אבל הואיל וחסרנו את האורים והתומים, לא היה להרב וולף זצ"ל ממי לשאול.

והנה אני הייתי מתפלל בבית הכנסת "לדרמן" ויושב סמוך למקומו של הרב וולף,

סימן צג

יין שרף עם מטעמת כל שהוא

משונה וממיתה על ידי גוי רח"ל", ועיין בספר אביר הרועים (אות של"ט) בשם היהודי הקדוש - הערת בני בכורי הרה"ג חו"ב רבי אברהם אליעזר שליט"א.

כתוב בספר בית ישראל (רוז"ן דף ט"ו): "אמר בשם הבעל שם טוב שאם נזהרים לשתות יין שרף עם "פארבייסען" (= טעימת כל שהוא) ניצולים מכל המכשולות. ואני אומר כי בזה ניצולים ממיתה קודם זמנו, וממיתה

סימן צד

ימושך ידו מסעודתו

ודרך זו תמנענו מחטוא, ותזכירנו אהבת הבורא, יותר מתענית אחד בשבוע, כי זה בכל יום תמיד, מדי אכלו ומדי שתותו, יניח מתאוותו לכבוד הבורא ית"ש".

וכתב הגה"צ רבי הלל מקאלאמא ז"ל בתשובות בית הלל (ס"ס פ"ב): "יקיים תשובת הראב"ד ז"ל מאכל שהנאתך ממנה משוך ירך הימנה, וזה נחשב כתענית ממש, ומרויח בכפליים, שמקריב את עצמו קרבן לה', וגם יזכה לאריכות ימים ושנים, וזה יכול לעשות בכל אכילתו ושתייתו, ובכל תענוגיו" ע"ש.

ומפורש בדברי קדשו דהמושך ידו בסעודתו יזכה לאריכות ימים ושנים, וכן שדבר זה נחשב לו כתענית ממש, ושדבר זה נוהג לא רק באכילה ושתייה, אלא בכל המנעות והפסקה מכל תענוג ודוק.

ובספר יסוד ושורש העבודה (שער המים פ"ד דף רצ"ג) כתב: "וכתבו ספרי יראים מי שמפסיק באמצע אכילה בעודו בגברות התאוה לאכול, וכובש תאוות, וכוונתו למען השי"ת, נחשב לו כאילו התענה יום שלם", ואף שכתב "כאילו", כוונת לשונו מורה דהוי כתענית ממש, וכדכתב בספר בית הלל הנ"ל.

א.

גימין (ע' א'): "תני רבי חייא הרוצה שלא יבוא לידי חולי מעיים, יהא רגיל בטיבול קיץ וחורף. סעודתך שהנאתך ממנה - משוך ירך הימנה. ואל תשהה עצמך בשעה שאתה צריך לנקב"ך. ופירש רש"י ז"ל: "בטיבול, לטבול בחומץ או פת ביין: שהנאתך, שערבה לך: משוך ירך הימנה, שלא תמלא את כריסך". [ומדברי רש"י ז"ל שלא פירש "משוך ירך הימנה" כפשוטו, דהיינו שיפסיק לאכול כלל ועיקר, אלא רק פירש שלא ימלא כרסו, שומע אתה שכל שהסעודה ערבה לו ואוכל ממנה אבל לא בכדי שימלא כרסו, לית לן בה, ועיין לקמן בזה ודוק].

והחסיד רבינו יונה גירונדי ז"ל בספרו יסוד התשובה כתב: "אל ימלא כל תאוותיו לא במאכל ולא במשקה, וכן אמר הראב"ד ז"ל, שהיה אחד מחסידי עולם: "הגדר הגדול המעולה המופלא - מגיעת המאכלות", וכך פירש דבריו, אל יעזוב לגמרי מלאכול בשר ולשתות יין, כי דייך מה שאסרה תורה, אלא בעת מאכלו ועודנו תאב לאכול, יניח ממנו לכבוד הבורא ית"ש, ואל יאכל כפי תאוותו,

שנות חיים | מגיד דבריו ליעקב

"ובעת מאכלך כשאתה תאב ביותר לאכול או לשנות, תסלק ידך, ואם כה תעשה בכל סעודה כאילו אתה מקריב בכל סעודה קרבן, ושולחנך יהיה מזבח ממש לזבוח עליו יצר הרע".

ושם בספר מגיד מישרים (פרשת משפטים) כתב: "בעי בר נש כד איהו על פתוריה, ומתאוה למיכל ולמשתי יתיר, דלא ישרים תאותיה, והאי הוא קורבנא לקב"ה דנכיס יצריה, והיינו דאמור רבנן דשולחנו של אדם מכפר כמזבח, דבהאי גוונא הוא מזבח ממש".

ולבאורה מדבריו כאן שומע אתה חידוש ד"תענית הראב"ד" במשיכת ידו מסעודתו, היא כשהוא מתאוה למיכל ולמשתי יתיר, ופשוטו דהיינו בריבוי מהנצרך לו כדי חייו, כנזכר בדבריו, אבל כל שרק אוכל כצרכו וכמידתו - לא אמרו, ודוחק לפרש "יתיר" במשמעות עוד.

ישמא יש לפרש ומתאוה למיכל ולמשתי יתיר, שאין הכוונה שרוצה ותאב לאכול הרבה, אלא קאי על התאוה, כלומר כשהוא מתאוה ותאב ביותר לאכול ולשתות, וכדכתב במגיד מישרים פרשת זכור כנ"ל, אלא שלפי זה כך היה לו לומר "ומתאוה יתיר למיכל ולמשתי", כדכתב שם בפרשת זכור "בעת מאכלך כשאתה תאב ביותר לאכול או לשנות", וצ"ע.

ועוד שם בספר מגיד מישרים (פרשת ויקרא) כתוב: "בני ידידי שמע בקולי ולא תאכל ולא תשתה בדרך הנאה כלל, כמא דאוליפתך, וזכור דברי יונה קדישי כי בעוד שהאדם מאכלו ערב עליו יסלק ידו ממנו לעבודת בוראו, וזה חשוב יותר מתענית, ולהכי איקרי שולחנו של אדם מזבח, דכמו דמזבח מתנכיס ההוא סיטרא, הכי נמי מתנכיס בשולחנו של אדם, כד מסלק בר נש ידיה ממכיליה וממשייה כד ערב

והגאון חיד"א ז"ל בספר עבודת הקודש בצפורן שמיר (סימן ה' אות ס"ה) כתב: "אם מאכל אחד ערב לו, ומסלק ידו מלאכול לסגף עצמו על חטאתיו, הוא חשוב לפניו יתברך, ועביד ומהני להיות לו כפרה, ואם יתמיד בזה הוא פיקח שאוכל ומתענה בבת אחת, כי מעט סיגוף זה שמסלק ידו מאכילת הערב לחיכו, נרצה לו כעין תענית".

וכאן החיד"א ז"ל רק כתב דנרצה לו **כעין** תענית, ולא כתב דהוי כתענית ממש וכמפורש בשו"ת בית הלל הנ"ל, ומצאתי בספר מגיד מישרים (פרשת ויקרא) שכה אמר המלאך הדובר במרן ז"ל: "וזכור דברי יונה קדישי, כי בעוד שהאדם מאכלו ערב עליו יסלק ידו ממנו לעבודת בוראו, וזה חשוב יותר מתענית", דוק ועיין.

עוד כתב החיד"א ז"ל שם במורה באצבע (אות קי"ב): "אם מאכל אחד מתוק לחיכו וערב אליו, ובעודנו נהנה ממנו, מושך ידו לסגף עצמו, נחשב לו כקרבן ומזבח כפרה".

ובן בספר משנה ברורה (ר"ס תקע"א אות ב') כתב: "אם באמצע אכילתו בעוד שהוא מתאוה לאכול - מושך ידו ממנו, גם זה נחשב לסיגוף, ומתכפרים עוונותיו".

וראיתי למו"ז הגאון ז"ל בכף החיים (שם אות ז') שכבר הביא זאת מספר מגיד מישרים וכה כתב: "בספר מגיד מישרים למרן הבית יוסף ז"ל (באזהרות שבראש הספר אות ט"ז) כתב: "כשאתה תאב ביותר לאכול, או לשנות, תסלק ידך, ואם כה תעשה בכל סעודה, יהיה כאילו אתה מקריב קרבן בכל סעודה, ושולחנך יהיה מזבח ממש, לזבוח עליו יצר הרע" ע"ש.

ואני נכדו הקטן יעקב, מוסיף עוד מדברי מגיד מישרים (לפרשת זכור) שכתוב שם:

ומצות ומעשים טובים, וראה מה שכתב הקדוש הראב"ד ז"ל ומובא בחרדים [פס"ו אות צ"ה], ועוד בהרבה ספרי יראה משמו, וגם מרומז באגרת התשובה לרבינו יונה ז"ל, אם אדם מפסיק באמצע אכילתו לכבוד בוראו - נחשב כאילו התענה תענית שלם, ועתה תחשוב בשכלך הלא בתענית האדם מתייגע ומסגף נפשו בעינוי וצער וחולשות כח ולא הועיל יותר מאם אוכל ושותה רק לא למלאות תאוותו, ומניח לכבוד בוראו ובזה החליש כח הייצר המתאוה, וחשוב בשמים כמו תענית, ואתה תראה כמה חשוב זה הדבר וכו', ועתה תראה כי אין הכוונה דוקא להפסיק מלאכול לגמרי אלא רק אפילו חוזר לאכילה, אחר צינן והתקררות התאוה, גם כן חשוב בשמים כאלו פסק מלאכול, כי אין כוונת הבורא ב"ה להחליש כוחות בני האדם חלילה, וכאשר גילה לנו הבעש"ט ז"ל כי אין רצון הבורא עכשיו בתעניות וסיגופים בדור החלוש הזה, כי אם הגוף נחלש הנשמה גם כן נחלשת כמובא בצוואות הריב"ש עיין שם. [מה שכתב משם "אגרת" התשובה לרבינו יונה, צריך לומר "יסוד" התשובה כנ"ל].

ולגאון רבי אליהו הכהן ז"ל בעל שבט מוסר בספרו מדרש האתמרי (דיוש ט') לתשובה דט"ל ע"ג) ראיתי שכתב: "כשאוכל לא תהיה כוונת אכילתו להרבות בשר להיות שמן ודשן, רק יכוין באכילתו להיות בריא לעבודת בוראו, ונמצא עם זה שגם בשעה שאוכל עובד את השי"ת, בהיות כוונתו זאת כדרך בכל דרכיך דעהו (עיין שלחן ערוך או"ח סימן רל"א), ובזה אף שאוכל יותר ממנהגו - לא הפסיד" עכ"ל ודוק היטב.

ודע דרבינו בחיי ז"ל בספר כד הקמח (ערך תענית דצ"ר רע"ד) כתב: "ידוע כי עינוי

ליה, בהכי מתעבר יצר הרע ומתנכיס, ובכך אזדהר מלמיכל ומלמישתי בדרך הנאה ועונג, אף בשבתות וימים טובים."

ובזה מובן בפשיטות מדוע המושך ידו מאכילתו זוכה לאריכות ימים כנ"ל, אחר שתדיר ובכל יום ויום מתכפרין לו עוונותיו, אם כן מיתה מנין, שהרי לא הערוד ממית אלא החטא ממית (ברכות ל"ג א'), ועיין עוד בחיבורי ויחי יעקב (סימן מ') ובפתיחה לחיבורי שנות חיים עיין שם. [ויש להוסיף כעין זה דכיון דהוא יצר הרע הוא מלאך המוות, וכשמושך ידו מסעודתו נכיס ליצר הרע וכנ"ל, ממילא כשהוא נמשך אחר תאוותו אזי יצר הרע נכיס ליה לההוא גברא, וכאשר מושך ידו מתאוותו אז מקיים הוא הבא להרגך השכם להרגו, והוא ממית למלאך המוות, ובזה מאריך הוא ימים ושנים. **עמנואל**].

ושמעתי מגברא רבה ז"ל, והוא כהן לאל עליון, דמה שאמרו שמושך ידו מהסעודה והוי כתענית, אין הכוונה שמפסיק לגמרי מלאכול כלל ועיקר, אלא בזה שמשעה ומעכב עצמו מלאכול בשעה שרעב ותאב לאכול, זה עצמו הסיגוף והתענית, אבל אחר שפסק מלאכול איזה זמן, כגון שקרא פרק תהלים, או שלמד משנה, יכול להמשיך לאכול, וזיל בתר טעמא, עד כאן שמעתי, ואולי זה מרומז בדברי החיד"א ז"ל הנ"ל ש"הוא פיקח שאוכל ומתענה בבת אחת" ודוק.

והעירוני לדברי קדשו של הגה"צ בעל שומר אמונים זצ"ל, בספרו שלחן הטהור (מאמר עצות האכילה פרק א' דף קס"ד) שכתב כן במפורש: "שנינו אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים, ואם האדם עושה אפילו דבר קטן ותנועה קטנה להמעייט הנאתו ותאוותו, חשוב הוא מאד מכמה תעניות

שנות חיים | מגיד דבריו ליעקב

לה

כדאיתא בשבת (ע"א א'), ואכילה גוררת אכילה להיות כמותה" עכל"ק.

ועוד לו ז"ל בספר פרי צדיק ח"ב (מאמרי ט"ו בשבט מאמר ב'): "ומועיל אכילת שבת לכל האכילות שיהיו בקדושה, וכמו שאמרנו שהוא דוגמת לחם הפנים, שהועיל לכל אכילת כהנים (זהר ח"ב דקנ"ד ע"ב), וכן על ידי כל אכילת מצוה מתקנים שיהיו כל האכילות בקדושה.

ולבן נוהגים ישראל לטעום מכל מיני פירות ביום ט"ו בשבט, והיינו שעל ידי מנהג ישראל שהוא תורה, מכניסין קדושה לאכילה, ועל ידי זה מתקנים כל האכילות שיהיו בקדושה.

ובעין שמצינו בערבה שהוא מנהג נביאים, חביט חביט ולא בריך (סוכה מ"ד ב'), והיינו שהנביאים לא ציוו לעשות כן, רק שהם נהגו לטעם שידעו, ואחר כך נהגו אחריהן כל ישראל, וזה מועיל לתקן אף ערבה שאין בו לא טעם ולא ריח ומרמז למי שאין בו תורה ולא מעשים טובים כמו שאמרו (ויקרא רבה פ"ל ס"ב) דכשהן באגודה אחת מרציין אלו על אלו (מנחות כ"ז א'), וכאן ניתקן הערבה בעצמה, וזה ניתקן על ידי מנהג.

ובן מנהג ישראל תורה הוא, שאם אינן נביאים בני נביאים הם (פסחים ס"ו א') והיה מנהג נביאים, ויכולים להכניס על ידי מנהג ישראל קדושה בכל מיני פירות שיהיה רק מסטרא דעץ החיים, ויתוקן כל האכילות שיהיו בקדושה, צדיק אוכל לשובע נפשו לגמול חסד עם הדין נפשא עלובתא (ויקרא רבה פ"ד ס"ג), ואז נגאלין מכל וכל בניסין", ודוק היטב, עד כאן דבריו הנפלאים של הגאון אדמו"ר שר התורה רבינו צדוק הכהן זצ"ל זיע"א.

הנפש עיקר ולא עינוי הגוף, ואם יענה האדם את גופו בצום ובתענית, ולא יענה את נפשו מן הרהור הרע הזה, הנה זה חוטא, ואין לו זכות מאותו התענית" ע"ש. ואתה דע לך.

עוד דע כי יסוד גדול ונפלא לימדנו אדמו"ר הגאון רבי צדוק הכהן ז"ל מלובלין בסוף ספרו פרי צדיק ח"א קונטרס עת האוכל (אות ח'): "על ידי מאכל אחד וסעודה אחת בשבוע [או סעודת שבת] שאוכל בכוונה הראויה לכבוד שמים, ולהעלות כחות נפש הבהמית להשי"ת, מתעלים כל המאכלים והסעודות שלו, כדרך שאמרו חכמי האמת בתפילה, שעל ידי תפילה אחת מעלה כל התפילות הפסולות של כל השנה. ותפילה הוא דוגמת הקרבנות, וכן האכילה. [שהאכילה באופן הראוי והנכון הוי כקרבן והשלחן כמזבח, כן הוא בדברי המגיד מישרים ושאר רבותינו שזכרו לעיל וכלשונם: "ואם כה תעשה בכל סעודה כאילו אתה מקריב בכל סעודה קרבן, ושולחנך יהיה מזבח ממש לזבוח עליו יצר הרע". **עמנואל**. א"ה יח"ס נר"ו: מה שכתב שתפילה אחת מעלה כל התפילות הפסולות עיין בחיבורי שנות חיים (ערך תפילה בציבור) שהבאתי בזה דברי הרב שערי אורה ז"ל והארכתני עש"ב].

וגדולה מעלת האכילה כשהיא על טהרת קודש מן התפילה, כמו ששמעתי ממה שאמרו רז"ל (ילקוט שמעוני בראשית רמז קט"ו) גבי יצחק אם לקרבנך הזמין הקב"ה, למאכלך על אחת כמה וכמה וכו', וכן כל שמתעורר פעם אחת - יוכל להעלות כל מעשיו של היתר ודברי הרשות שעשה מקודם, ואין צריך לומר מעשה המצות בלא כוונה וחיות, על ידי שעושה אותם פעם אחרת עם חיות וכוונה לשם שמים, וביותר באכילה שהיא דוגמת הקרבנות, שבהם נוהג דין גרירה

ב.

תשל"ב.

נסתפקתי בהא דקיימא לן "דתענית הראב"ד" מכפרת, דהיינו שבשעה שאוכל ושותה מפסיק מלאכול, והוי ליה כסניגוף וכפרה כנ"ל, אם מותר לעשות כן בשבת ויום טוב, דשמא בשבת ויום טוב דניתנו לעונג אין לעשות כזאת, ומה גם דעולה לו כתענית ואין להתענות בשבת.

ומצאתי בספר מגיד מישרים (פרשת ויקרא): "בני יידידי שמע בקולי ולא תאכל ולא תשתה בדרך הנאה כלל, כמא דאוליפתן, וזכור דברי יונה קדישי כי בעוד שהאדם מאכלו ערב עליו יסלק ידו ממנו לעבודת בוראו, וזה חשוב יותר מתענית, ולהכי איקרי שולחנו של אדם מזבח, דכמו דמזבח מתנכיס ההוא סיטרא, הכי נמי מתנכיס בשולחנו של אדם כד מסלק בר נש ידיה ממיכליה וממשייה כד ערב ליה, בהכי מתעבר יצר הרע ומתנכיס, ובכן אזדהר מלמיכל ומלמישתי בדרך הנאה ועונג אף בשבתות וימים טובים" עכ"ל, ומפורש ש"תענית הראב"ד" נוהגת גם בשבתות וימים טובים ודוק.

ובתב בספר ראשית חכמה שער הקדושה (פט"ו ד"ה ודרך דקפ"ה ע"ד): "וכן ראוי למי שהוא רוצה להתקדש, שלא יאכל אכילתו אלא לרפואה, כדי שלא יחלה ויתבטל מהתורה ומהמצות, לכן ראוי שלא ימלא נפשו ממאכלים גסים, ואפילו מדברים טובים לא ישלים תאותו, ואפילו בשבת, כי אכילה רבה גורם להרבות שינה", וריהוט לשונו מורה שגם בשבת לא ישלים תאותו, אם כי לא מפורש להדיא שמדובר ב"תענית הראב"ד", מכל מקום מאי שנא ודוק. [מכל מקום מדברי ראשית חכמה משמע שאין הענין להפסיק מאכילתו, ושיש

מעלה במה שמענה עצמו מאכילה רבה, אלא שכשאוכל וממלא תאותו זה גורר השינה, ובה מבטל תורה, והענין הוא שלא יחלה או ירבה בשינה ויתבטל בעבור זה מן התורה. **עמנואל**].

ואחר כך ראיתי לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו כף החיים (סימן כ"ד אות נ"ז) שכתב: "מה שאמרו רז"ל סעודה שהנאתך משוך ידיך ממנה, הוא אפילו בשבת, וליכא בזה משום איסור עינוי בשבת, כי הרי כבר הוא אוכל ושותה, ואינו עינוי לגמרי, כי אם בצד מה להרגיל עצמו לבטל תאותו, וכן נראה מדברי הרב ראשית חכמה שער הקדושה (פט"ו דרכ"ב ע"ב) ע"ש.

ובן ראיתי להרב אבודרהם (דס"ז ע"א) שכתב: "כתב רבינו משה הכהן שזה שחייבו לאכול שלוש סעודות בשבת, מפני שהאוכל אכילה גסה יצטרך להרחיק זמן האכילה שלאחריה, וכשיראה שהוא מצוה לאכול שלוש סעודות, לא יאכל בשום סעודה מהם, כי אם כשיעור שיוכל לאכול בהגיע זמן הסעודה שלאחריה, נמצאו כל סעודותיו לשם מצוה, ולשובע נפשו, וישאר לבו פנוי לעסוק בדברי תורה, ונמצא כובש יצרו בסלקו אוכל מלפניו בעודו תאב לו, וכשיעשה זה ביום המנוחה, כל שכן שיעשה כן ביום המלאכה, שלא יכבד עליו לבטלו ממלאכתו, עכ"ל.

ואני אומר דמלבד הצריך להתקדש עצמו במותר לו, עוד הן בה דריבוי מאכילה מעותד שיחלה, ויתבטל מהתורה והמצוות, ולכן ראוי שלא ימלא כריסו ממאכלים גסים, ובפרט כשאין מתוקנים, ואפילו לדברים טובים ודקים וקלים, לא ישלים תאותו, ואפילו בשבת, כי אכילה רבה גורם שינה, וכדאיתא ביומא (י"ח א) גבי כהן גדול, דלא היו מאכילין אותו הרבה, שהמאכל מביא את

שנות חיים | מגיד דבריו ליעקב

מ

אכן מותר לעשות "תענית הראב"ד" בשבת, ועיין.

ולא ידעתי מדוע הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל לא הזכיר דברים המפורשים בדברי המלאך המגיד מישרים פרשת ויקרא, שגם בשבתות וימים טובים יעשה "תענית הראב"ד" כנ"ל, ואולי בספרים שציין בסוף דבריו והם חסד לאלפים, ועבודה ומורה דרך, ודרך ישרה, הביאו דברי המגיד מישרים הללו, ואין הספרים הללו תחת ידי, וכתבתי למשמרת. [ושמא יש לחלק ולומר שדברי המגיד לא נאמרו אלא למרן ז"ל וליכא למשמע מינה לכולי עלמא ועיין. עמנואל].

ובהיותי בזה ראיתי לגאון אדמו"ר ממנוקאטש ז"ל בספרו דברי תורה (מהדורה תניינא אות ב) שכתב: "אמרו חז"ל גיטין (ע"א) סעודה שאתה נהנה ממנה משוך ידך הימנה, וכן כתב הרמב"ם בהלכות דעות (פ"ד ה"ט"ו), ובכל ספרי מוסר כתבו שזה כהקרבנות קרבן כשמשבר תאותו באמצע אכילתו וכו', וזה הוא בימות החול, אמנם אם צריך לעשות כזה גם בשבת באכילתו וסעודתו, נראה מדברי סידור האר"י ז"ל שסידור הר"ר שבת ז"ל (סדר סעודת ת"ח) שכתב ואם אוכל בחול מותרות נקרא פרש חגיכם, ומוסיף כח לחיצונים, אבל מה שאוכל בשבת וימים טובים, אף שאוכל יותר מן הצורך - הכל הוא רוחני ונבלע באיברים עכ"ל, ולפי זה אין למשוך ידו באמצע אכילתו בשבת, כיון שהוא הכל רוחני ונבלע באיברים, וגם בפשוטו הוא מקיים בזה עונג שבת באכילתו סעודה שהוא נהנה ממנו.

אמנם שם בסידור הרב רבי שבת ז"ל (בדף שלאחרי זה) נראה כסותר את עצמו, שכתב ובעודו תאב לאכול, ישבר תאותו לאכול, ויניח מלאכול, גם בשבת וימים טובים

השינה, והגם דשינה בשבת תענוג, לא הכל באכילה ושינה, אלא רובו בתורה, ושליש באכילה ושינה. [והוא כדברי הרב ראשית חכמה דלעיל. עמנואל].

ובתב החיד"א ז"ל בספר מורה באצבע (סימן ג' אות קי"ב): "אם מאכל אחד מתוק לחיכו וערב עליו, והן בעודנו נהנה ממנו מושך ידו לסגף עצמו, נחשב לו כקרבן, ומזבח כפרה" ע"כ, ויוסף עוד דוד בצפורן שמיר (סימן ה' אות ס"ה): "אם מאכל אחד ערב לו, מסלק ידו מלאכול, לסגף עצמו על חטאותיו, הוא חשוב לפניו יתברך, ועביד ומהני להיות לו כפרה, ואם יתמיד בזה, הוא פיקח, שאוכל ומתענה בבת אחת, כי מעט סיגוף זה, שמסלק ידו מאכילת דבר הערב לחיכו, נרצה לו כעין תענית" עכ"ל.

ולפי האמור אין ספק שיטעה האדם דבשבת אסור לעשותו, דלפום קושטא דמילתא לא יקרא זה תענית גמור, ועיין בספר חסד לאלפים (דצ"ה ע"א, ודק"ה ע"ב), ובספר עבודה ומורה דרך (דק"ג ע"ד ודק"ו ע"ד) מה שהביא מאזהרות המגיד, וזה שייך לבני קושטא יע"א, ועיין בדרך ישרה, עד כאן דברי הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל.

ומתבאר שדעתו ז"ל דגם בשבת וימים טובים יכול לעשות "תענית הראב"ד", ואין בזה פקפוק, ופירוש סיום לשונו דלפי האמור אין מקום שהאדם יטעה ויחשוב שאסור לעשות "תענית הראב"ד" בשבת, כיון שאין זה תענית גמור, ודוק.

והנה אין הכי נמי דעת הגאון חיד"א ז"ל ש"תענית הראב"ד" נרצה לו כעין תענית אבל לא מועיל כתענית ממש, מכל מקום לעיל הבאתי דעות רבותינו ש"תענית הראב"ד" היא ממש עולה לו כתענית, ואם כן חזר הדין אם

להדיא בספר שלחן הטהור כנ"ל, שאין הכוונה שמפסיק לגמרי מן האכילה, אלא שגם כשמעכב עצמו מלאכול ומשתהה ומפסיק לזמן, ואחרי זה חוזר לאכול, גם זה מיקרי "תענית הראב"ד" ומכפר לו, יעלו יפה דברי סידור הרב רבי שבתי הנ"ל, שמה שכתב שגם בשבתות וימים טובים יניח מלאכול, אין רצונו לומר שיניח ויפסוק **לגמרי** מכל וכל, אלא כוונתו שישתהה ויפסיק לפי שעה, ואחר כך ימשיך ויאכל, וכדכתב לעיל מינה שכל מה שאוכל בשבת וימים טובים, אף שאוכל יותר מן הצורך - הכל הוא רוחני ונבלע באיברים, דוק ועיין.

עכ"ל, ולכאורה הני מילי סתראי נינהו עם הך דלעיל, אמנם להכריע לטובה כל ערום יעשה בדעת בעה"י בשבת קודש באכילתו לסדר כונתו ודרכו במספר כפות מרק שיאכל וכיוצא". עד כאן מספר דברי תורה.

ולא ידעתי מדוע לא הזכיר דברי המלאך הדובר במרן ז"ל בספר מגיד מישרים שמפורש אמר שגם בשבתות וימים טובים ימשוך ידיו מהסעודה כנ"ל, וכן דברי רבינו הראשית חכמה, וכל מה שהבאנו בס"ד.

ודע כי לכאורה לפי מה שהבאתי מאותו גברא רבה ז"ל ש"תענית הראב"ד", וכן כתב

חידושי סוגיות

(פסחים ק"ח א, ק"ב א, ק"ב ב')

א. בענין תלמיד אצל רבו אם מיסב

[זכרון משה ח"א סי' ו']

ומעדני יום טוב ברכות (פ"ג סימן נ"ד סק"מ), וביאור הגר"א יו"ד (סימן רמ"ב סק"ח), וסדר הדורות (ערך אביי), ושו"ת דברי מלכיאל ח"ב (סימן ע"ד וע"ש אות ה'), ויד אליהו ברכות (מ"א א) ע"ש.

והשתא לפי הקדמות אלו לכאורה עולם הפוך קא חזינן הכא, דכשהיה אביי אצל רבו המובהק רבה הסב, ואילו כשהיה אצל רבו שאינו מובהק רב יוסף לא היסב, אתמהא.

ונראה לי בס"ד להסביר והוא על פי הידוע דהאמורא רבה סובר כרביה דרביה הוא האמורא רב ובשיטתו הולך, וכמפורש במסכת שבת (כ"ב א'): "כל מילי דרבה כרב", ומצאתי בס"ד שכתבו כן להדיא רבותינו בעלי התוספות שבת (מ"ו א' ד"ה נפטא) ע"ש, ובסוכה (ב' ב') נחלקו רבה ורבי זירא, וכתבו הגאונים דהלכה כרבה ומטעמא דרבה כל מיליה כרב עביד, וכמפורש ברבינו חננאל שם, ועיין אוצר הגאונים שם.

וזו לשון הגאון המובהק מהרש"ג ז"ל בספר תשובותיו ח"ב (סימן ר"ה דרמ"א סע"ב): "קשה לומר דרבה ורב פליגי, דהרי אמרינן בשבת (כ"ב א') ובמנחות (מ"א ב') דאביי אמר כל מילי דרבה עביד כרב בר מהני תלת דעבוד כשמואל ועיין שם בתוספות, ומשמע דרבה אינו חולק בשום מקום אדרב כי אם בהני תלת", וכן כתב רבינו הפני יהושע שבת (מ"ב

פסחים ק"ח סע"א): "בן אצל אביו בעי הסיבה, איבעיא להו תלמיד אצל רבו מאי, תא שמע דאמר אביי כי הוינן בי מר (רבה, רשב"ם) זגינן אברכי דהדדי, כי אתינן בי רב יוסף אמר לן לא צריכתו מורא רבך כמורא שמים", מתיבי עם הכל אדם מיסב ואפילו תלמיד אצל רבו, כי תניא ההיא בשוליא דנגרי".

ופירש רשב"ם ז"ל: "מורא רבך כמורא שמים, דכתיב את ה' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים, השוה מורא רבו למורא שמים: בשוליא דנגרי תלמידו של נגר שמלמדו אומנות".

ונתעוררתי בס"ד דיש להבין, שהרי האמורא רבה היה רבו המובהק של אביי כידוע מכל התלמוד, וכן כתבו רבותינו להדיא עיין בספר יבין שמועה (כלל ז' ד"ד סע"ב), ושו"ת תורת חסד אה"ע (סימן י"ג ד"מ ע"א), ועיין בזה בחיבורי אות יעקב (דף נ"ו ודף קי"ג ודף קט"ז), ובחיבורי כרם יעקב (דף רכ"ח אות ב'), ובחיבורי דרופתקי דאורייתא ח"א (סימן ד' דף כ"ה, ושם ס"ו דף ל"א), ובחיבורי יחי יוסף (סימן ט"ו דר"ג ע"ב), ובחיבורי אור משה (סימן ל"א אות א' דף קל"ד) ושם נסמן.

ובמו כן גם ידוע רב יוסף לא היה רבו המובהק של אביי, וכמו שכתבו רבים עיין למהרש"ל ז"ל בים של שלמה בבא קמא (פ"ב סימן ט"ו), ומהרש"א ז"ל סוף הוריות,

היה רבו מובהק דאביי, ועם כל זה אמר לו שאין לו להסב וכנ"ל.

וצריך לומר דהרא"ש ז"ל כתב להוכיח כן אפילו אם תמצוי לומר דרב יוסף היה

רבו המובהק דאביי (וכמו שקצת סוברים עיין מה שהבאתי בחיבורי דרופתקי דאורייתא ח"א סימן ו' דף ל' ד"ה עוד), מכל מקום מהא ברייתא דאוקי לה בשוליא דנגרי מוכח דתלמיד אצל רבו אינו מיסב אפילו רבו שאינו מובהק ודוק.

ודע דמדברינו יוצא דמורא רבך כמורא שמים, לאו דוקא ברבו מובהק אמרו אלא אפילו בסתם רבו, ועיין תוספות, ורשב"א בבא קמא (מ"א ב'), ולרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול הלכות תלמוד תורה (##) ושם למרן ז"ל בכסף משנה (סוף פרק ##). וצע"ע.

ובענין זה עוד יש לי להבין דכאן רז"ל דרשו דמורא רבך כמורא שמים נפקא לן מקרא דאת ה' אלהיך תירא וכנ"ל, ועיין לרש"י ז"ל בפירושו לתורה שמות (י"ז ט') שהביא לנו ילפותא אחרת למורא רבך כמורא שמים, וכה כתב: "בחר לנו אנשים, לי ולך השוהו לו, מכאן אמרו יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך, וכבוד חבירך כמורא רבך מנין שנאמר (במדבר י"ב) ויאמר אהרן אל משה בי אדני, והלא אהרן גדול מאחיו היה ועושה את חבירו כרבו, ומורא רבך כמורא שמים מנין שנאמר (שם יא) אדני משה כלאם כלם מן העולם חייבין הם כלייה המורדים בך כאלו מרדו בהקב"ה", ומקורו במכילתא שם, וכן הוא במסכת אבות דרבי נתן (פכ"ז הי"ד) ע"ש.

ומקור נוסף לענין זה דמורא רבך כמורא שמים, מצאתי במדרש שמות רבה (פ"ג

סי"ז): "ודבר הוא לך אל העם והיה הוא יהיה לך לפה למתורגמן ואתה תהיה לו לאלהים, אף על פי שהוא אחיך הגדול ממך יהיה מוראך

(ב) דרבה סובר כרב ע"ש, והגאון רבי יצחק אלחנן ז"ל בספרו נחל יצחק חו"מ (סימן ס"ו אות י"א דקמ"ה רע"ב) כתב: "ואם מצינו לרב דסובר כן, מסתמא הכי סבירא ליה לרבה תלמידו, וכיוצא בזה כתבו הרא"ש והר"ן רפ"ק דסוכה", וזה דבר מוסכם, ועיין בזה בחיבורי תפארת יצחק (סימן כ"ה דף ג"ט) וצ"ע לכאן, ונתבאר במקומו בארוכה בס"ד.

והנה האמורא רב אינו דורש אתין, כמו שכתב הגאון האדר"ת ז"ל בקונטרס תשובה מיראה (דף כ"ו ע"ב) ע"ש, ולפי האמורא יש לומר דגם רבה כרבו רב סובר דלא דרשינן את, ולכן לית ליה הא דמורא רבך כמורא שמים דנפקא לן מרבויתא דאת, וכמפורש בפסחים (כ"ב ב'), ושם מתבאר דמאן דלא דריש את, לית ליה הך דרשא דמורא רבך כמורא שמים ע"ש.

והשתא דאתינן להכי אתי שפיר, דאביי כשהיה אצל רבו האמורא רבה דלא דריש את לרבות כבוד ומורא רבו, הסב בפניו ולא אמר להו ולא מידי, אבל רב יוסף דדריש את, וכדפירש להדיא הרשב"ם ז"ל, ולכן כשבא אביי ללמוד אצלו אמר לו רב יוסף לא צריכת דמורא רבך כמורא שמים ודוק היטב.

והנה אם כנים אנו בדברינו יוצא דתלמיד אצל רבו דלא בעי הסיבה, הוא אפילו כשנמצא אצל רבו שאינו מובהק, וכעובדא דאביי ורב יוסף וכנ"ל, ועכשיו ראיתי בפסקי הרא"ש ז"ל פסחים שם שכבר כתב כן: "ואפילו אינו רבו מובהק אינו מיסב, מדלא משכח לאוקמי ברייתא דאפילו תלמיד אצל רבו אלא בשוליא דנגרי" עכ"ל.

ולבאורה למה הוזקק הרא"ש ז"ל לראיה זו, והלא היה לו להוכיח טפי מגוף ענין רב ותלמיד וכדכתבנו, שהרי רב יוסף לא

חידושי סוגיות | מגיד דבריו ליעקב

מוד

רבך כמורא שמים, וגם אם נאמר דתליא אם דרשינן את לרבות וכדכתיבנא בס"ד, אכתי איכא קרא יתירא, ועיין.

כל זה כתבתי למזכרת היום יום הלולא דמרן הקדוש רבינו יוסף קארו וצ"ל זיע"א, הוא יום הששי י"ד ניסן, ערב שבת קדש וערב פסח תשנ"ב לפ"ק.

עליו, מכאן אמרו מורא רבך כמורא שמים אמר לו כשם שמוראי עליך כך מוראך עליו" ע"ש, ועיין עוד בזה בפירוש רבינו עובדיה מברטנורא אבות (פ"ד מ"ב) ושם בתוספת יום טוב, וביאור הגר"א שם, ועיין גם בעל הטורים ז"ל דברים (כ"ט ט) ואכמ"ל.

ולבאורה יש להבין מדוע צריכים כל כך דרשות וילפותות לענין זה דמורא

ב. בענין עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות

[ויחי יעקב קונטרס ההוספות סי' יא אות ד]

הגאון האדר"ת ז"ל הובאו דבריו בהגהות תועפות ראם (שם אות ג'): "מלשון רבינו לענג עצמו בהנאת הגוף ולא ביאר רבינו מה היא, נראה דנמסר הדבר לכל אדם ממה שיתענג וזהו מצוותו, ועיין שלחן ערוך אורח חיים (ר"ס ש"א): "בחורים המתענגים בקפיצתם" וכו', ובזה יש ליישב קושיית התוספות בשבת (ק"ג ב') על רש"י שפירש שלא יהא דבורך של שבת כדבורך בחול דהיינו כגון מקח וממכר, והקשו דאינו נראה דכגון הא כבר נפקא לן ממצוא חפצך וכו', דיש לומר דאין הכי נמי למי שעונג לו לשוח אפשר דגם מצוה לו לדבר, וכל שכן בזה שאין בזה איסור דמה בין זה לזה" וכו' ע"ש.

והיינו דקא משמע לן תלמודא דפסחים דלעיל דלא רק סתם עונג שבת יבטל ולא יצטרך לבריות, אלא אף העונג שלו המיוחד לו, ולכך קאמר עשה שבתך חול וכו', דוק ועיין.

פסחים (ק"ב א'): "עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות", וכן הוא שם (ק"ג א') ובשבת (ק"ח א').

וראיתי לשארי ריש גלותא דבבל מוה"ר הגאון רבינו יוסף חיים ז"ל בספרו בן יהוידע לפסחים (שם) שדקדק אמאי קאמר בהאי לישנא עשה שבתך, ולא קאמר עשה שבת חול, ועיין מה שכתב להסביר לפי דרכו, ודפח"ח.

ויתכן לומר דקא משמע לן דאף שלכל אדם ואדם יש עונג שבת פרטי המיוחד לו, יש המתענג באכילה, ויש המתענג במיני משקה ומיני מתיקה, וכיוצא בזה הרבה, מכל מקום אף אותו עונג תבטלנו ולא תצטרך לבריות, ועיין רש"י שבת שם.

ומצאתי בס"ד לחד מן קאמאי רבינו אליעזר ממיץ ז"ל בספר יראים השלם (סימן ת"ב) שכתב: "כשם שיש עונג באכילה, כך יש עונג בהנאת גופו, ומצוה לאדם לענג עצמו בהנאת גופו שגם היא נקראת עונג", וכתב עלה

ג. בענין מעלת האמורא אביי

[מנוחת שלום חלק יא סי' לה]

רישיה, אמר להו למחר אי לא איתרחיש ניסא סכינתין, ועיין פירוש רש"י ז"ל ובספר שיטה לא נודע למי.

ונתעוררתי להבין בס"ד דאחר שראינו כמה היה אביי רב גובריה ונפיש חיליה טובא, ולקולו צייתי כל הנהו מלאכי, אם כן מדוע אביי הוזקק לכוחו דרב אחא בר יעקב, והלא אביי לבדו רב גובריה וברוח פיו ימית רשע, והיה יכול לגזור על המזיק ההוא שיסתלק משיבתו, וכדעביד אביי גבי ההוא וגונדא דילה מאה שמונים אלף מלאכי חבלה ששמעו לקול גזירת אביי ושלא עוברים יותר ביישוב.

ודוחק לומר דאביי אכן יכול היה לגזור עליהם **לגרשם ולסלקם** מן היישוב, אבל לא היה יכול **לבטלם ולהמיתם**, ובעובדא דההוא מזיק רצה אביי **שיומת** אותו מזיק, ולכן הוזקק לרב אחא בר יעקב שהוא לא רק יסלק המזיק אלא אף ימיתנו וצע"ע.

ובמו כן דוחק לומר דהתם היה עבור צורך הכלל, כל בית ישראל, ולכן שמעו לקול גזירת אביי, מה שאין כן בעובדא דאביי שהצורך היה לפרט, ובפרט שגם שם היה צורך הכלל, כל בני ישיבת אביי, שהיו בישיבתו מאות לומדים, שהרי כאשר היו עוזבים הישיבה נשארו בה מאתיים תלמידים כאומרם בכתובות (ק"ו א'), ובזמן שלמדו בה מי יודע כמה היו בה, ודוק.

ואולי המעשה דאביי דקידושין היה לפני המעשה כאן בפסחים, ובזמן ההוא אביי לא ידע עדיין דנפיש חיליה להיות גזור

פסחים (ק"ב סע"ב): "תניא לא יצא יחידי בלילה, לא כלילי רביעיות ולא כלילי שבתות, מפני שאגרת בת מחלת היא ושמונה עשרה רבוא של מלאכי חבלה יוצאין, וכל אחד ואחד יש לו רשות לחבל בפני עצמו, מעיקרא הו שכיחי כולי יומא, זמנא חדא פגעה ברבי חנינא בן דוסא, אמרה ליה אי לאו דמכרזן עלך ברקיע הזהרו בחנינא ובתורתו סכנתך, אמר לה אי חשיבנא ברקיע גזור אני עליך שלא תעבורי ביישוב לעולם, אמרה ליה במטותא מינך שבק לי רווחא פורתא, שבק לה לילי שבתות ולילי רביעיות, ותו חדא זמנא פגעה ביה באביי אמרה ליה אי לאו דמכרזי עלך ברקיע הזהרו בנחמני ובתורתו, הוה סכנתך, אמר לה אי חשיבנא ברקיע גזורני עלייכי שלא תעבורי ביישוב לעולם, והא קא חזינן דעברה - אמרי הני גזייתא נינהו" וכו', ועיין שם בפירוש רשב"ם ז"ל, ובספר טורי אבן חגיגה (ג' ב') עיין שם.

קידושין (כ"ט ב'): "תנו רבנן הוא ללמוד ובנו ללמוד הוא קודם לבנו, רבי יהודה אומר אם בנו זרזי וממולח ותלמודו מתקיים בידו בנו קודמו, כי הא דרב יעקב בריה דרב אחא בר יעקב שדריה אבוח לקמיה דאביי, כי אתא חזייה דלא הוה מיחדדין שמעתיה אמר ליה אנא עדיפא מינך תוב את דאיזיל אנא. שמע אביי דקא הוה אתי, הוה ההוא מזיק בי רבנן דאביי, דכי הוה עיילי בתרין אפילו ביממא הוה מיתזקי, אמר להו [אביי] לא ליתיב ליה [לרב אחא] אינש אושפיזא אפשר דמתרחיש ניסא. על בת בההוא בי רבנן אידמי ליה כתנינא דשבעה רישוותיה כל כריעה דכרע נתר חד

מגיד דבריו ליעקב | חידושי סוגיות

מו

כולו ניזון בשביל חנינא בני, וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת", ובתלמוד ירושלמי מסכת מעשר שני (פ"ה ה"ה דל"ג ע"א): "כל טובות ונחמות הבאות לעולם בזכותן [של צדיקים] והן אינן נהנין מהן כלום, כגון מר זוטרא דמצלי על חרונין ומתעני ועל נפשיה לא מתעני", חזינן שכך דרכן של צדיקים ומינה נמי להנהגת אביי, ועיין.

כמו כן לפי מה שהבאתי בחיבורי כנסת יעקב (דף רט"ל) מספר המקנה לקידושין שם בשם רבינו האר"י ז"ל אתי שפיר, ועיין גם במכתבי הנדפס בראש ספר הנחמד יד מרדכי על מסכת סוכה (דף כ"ח) ע"ש.

ומגרש להנהו, ולכן לא גזר אז על ההוא מזיק, עד שההיא גילתה לו שמכריזים עליו בשמים, הזהירו בנחמני ובתורתו, אבל אין הכי נמי אם היה אביי גוזר עליו היה ממיתו ולא היה צריך לכח דרב אחא, ועיין בה.

ועיין חולין (פ"ו א') דתמה תלמודא: "ומי נפל ליה [לרבי חייא] יאניבא בכיתניה, והאמר רבין בר אבא ואמרי לה אמר רבי אבין בר שבא משעלו בני הגולה [רבי חייא ובנין] לא החמיץ יינם ולא לקה פשתנם. [ומשני] כי מהניא זכותיהו אעלמא, אדידהו לא, כדרב יהודה אמר רב דאמר רב יהודה אמר רב בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת כל העולם